

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Факультет економіки та менеджменту

(повна назва факультету)

Кафедра інформаційної діяльності та соціальних наук

(повна назва кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня

бакалавр

(назва освітнього ступеня)

на тему: **Соціокомунікаційна діяльність бібліотеки для дітей**
(на прикладі бібліотеки № 2 для дітей, м. Тернопіль)

Виконав(ла): студент(ка) IV курсу, групи БІ-41

спеціальності 029 «Інформаційна справа та

соціальні комунікації»

(шифр і назва спеціальності)

(підпис)

Крисевич М.М.

(прізвище та ініціали)

Керівник

(підпис)

Гумен Ю.Є.

(прізвище та ініціали)

Нормоконтроль

(підпис)

Потіха О.Б.

(прізвище та ініціали)

Завідувач кафедри

(підпис)

Криськов А.А.

(прізвище та ініціали)

Рецензент

(підпис)

(прізвище та ініціали)

Тернопіль
2026

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Факультет економіки та менеджменту
(повна назва факультету)
Кафедра інформаційної діяльності та соціальних наук
(повна назва кафедри)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Криськов А.А.
(підпис) (прізвище та ініціали)
« » 2026 р.

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

на здобуття освітнього ступеня бакалавр
(назва освітнього ступеня)
за спеціальністю 029 «Інформаційна справа та соціальні комунікації»
(шифр і назва спеціальності)
студенту Крисевич Михайло Михайлович
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Соціокомунікаційна діяльність бібліотеки для дітей»
(на прикладі бібліотеки №2 для дітей, м. Тернопіль)

Керівник роботи к.і.н., доцент Гумен Юрій Євгенович
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом ректора від «21» січня 2026 року № 4/9-34

2. Термін подання студентом завершеної роботи 16.06.2026

3. Вихідні дані до роботи Матеріали досліджуваної установи, Інтернет-джерела, публікації науковців та практиків у фахових виданнях за визначеною тематикою, підручники та посібники за визначеною тематикою

4. Зміст роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

1. Теоретико-методичні засади соціокомунікаційної діяльності бібліотеки для дітей

2. Практичні аспекти розвитку соціокомунікаційної діяльності бібліотеки для дітей

3. Безпека життєдіяльності, основи охорони праці

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень, слайдів)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Безпека життєдіяльності			
Основи охорони праці			

7. Дата видачі завдання 22.01.2026**КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН**

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Історіографічний огляд діяльності дитячих бібліотек в Україні	15.02.2026	виконав
2	Трансформація та розширення функцій дитячих бібліотек	25.02.2026	виконав
3	Сучасні підходи до управління бібліотекою для дітей: соціокомунікаційний аспект	10.03.2026	виконав
4	Висновки до розділу 1	11.03.2026	виконав
5	Загальна характеристика діяльності Тернопільської бібліотеки №2 для дітей	20.03.2026	виконав
6	Соціокомунікаційна діяльність Тернопільської бібліотеки №2 для дітей	01.04.2026	виконав
7	Розроблення комплексу рекомендації щодо підвищення ефективності соціокомунікаційної діяльності бібліотеки	10.05.2026	виконав
8	Висновки до розділу 2	12.05.2026	виконав
9	Безпека життєдіяльності	20.05.2026	виконав
10	Охорона праці	25.05.2026	виконав
11	Висновки до розділу 3	01.06.2026	виконав
12	Висновки	02.06.2026	виконав
13	Перелік використаних джерел	02.06.2026	виконав
14	Додатки	07.06.2026	виконав
15	Вступ	10.06.2026	виконав

Студент

(підпис)

Крисевич М.М.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Гумен Ю.Є.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Крисевич М.М. Соціокомунікаційна діяльність бібліотеки для дітей (на прикладі бібліотеки №2 для дітей, м. Тернопіль) – Рукопис.

Дослідження на здобуття освітнього рівня «бакалавр» за спеціальністю 029 «Інформаційна справа та соціальні комунікації» - Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. – Тернопіль, 2026.

У першому розділі кваліфікаційної роботи опрацьовано теоретико-методичні засади соціокомунікаційної діяльності бібліотеки для дітей. Здійснено історіографічний огляд діяльності дитячих бібліотек в Україні. Подано характеристику сучасних процесів трансформації та розширення функцій дитячих бібліотек. Досліджено сучасні підходи до управління бібліотекою для дітей в соціокомунікаційному аспекті.

Аналітичний розділ кваліфікаційного дослідження присвячено опрацюванню практичних аспектів розвитку соціокомунікаційної діяльності бібліотеки для дітей. Подано загальну характеристику діяльності Тернопільської бібліотеки №2 для дітей. Здійснено аналіз соціокомунікаційної діяльності досліджуваної установи. Розроблено комплекс рекомендації щодо підвищення ефективності соціокомунікаційної діяльності досліджуваної установи.

Ключові слова: бібліотека для дітей, дитяча бібліотека, бібліотечне обслуговування, інформаційні ресурси, бібліотечні фонди, соціокомунікаційна діяльність, електронний каталог, інформаційний простір

ANNOTATION

Krysevych M. Sociocommunication activity of the library for children (on the example of the №2 library for children, m. Ternopil) – Manuscript.

Research for obtaining the educational level «bachelor» in the specialty 029 «Information business and social communications» - Ternopil National Technical University named after Ivan Pulyuy. – Ternopil, 2026.

In the first section of the qualification work, the theoretical and methodological foundations of the social communication activity of the library for children are worked out. A historiographical review of the activities of children's libraries in Ukraine was carried out. A description of modern processes of transformation and expansion of the functions of children's libraries is given. Modern approaches to library management for children in the socio-communication aspect have been studied.

The analytical section of the qualification study is devoted to the development of practical aspects of the development of social communication activities of the library for children. A general description of the activities of the Ternopil Library №2 for children is given. An analysis of the socio-communication activity of the studied institution was carried out. A set of recommendations has been developed to increase the effectiveness of the socio-communication activities of the researched institution.

***Key words:** children's library, children's library, library service, information resources, library funds, social communication activities, electronic catalog, information space*

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ТА АБРЕВІАТУР	7
ВСТУП	8
РОЗДІЛ 1 Теоретико-методичні засади соціокомунікаційної діяльності бібліотеки для дітей	12
1.1 Історіографічний огляд діяльності дитячих бібліотек в Україні	12
1.2 Трансформація та розширення функцій дитячих бібліотек	20
1.3 Сучасні підходи до управління бібліотекою для дітей: соціокомунікаційний аспект	27
Висновки до розділу 1	33
РОЗДІЛ 2 Практичні аспекти розвитку соціокомунікаційної діяльності бібліотеки для дітей	35
2.1 Загальна характеристика діяльності Тернопільської бібліотеки №2 для дітей	35
2.2 Соціокомунікаційна діяльність Тернопільської бібліотеки №2 для дітей	40
2.3. Розроблення комплексу рекомендації щодо підвищення ефективності соціокомунікаційної діяльності бібліотеки	45
Висновки до розділу 2	50
Розділ 3. Безпека життєдіяльності, основи охорони праці	53
3.1. Безпека життєдіяльності	53
3.2. Основи охорони праці	55
Висновки до розділу 3	58
ВИСНОВКИ	59
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	64
ДОДАТКИ	68

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ ТА АБРЕВІАТУР

БС – бібліотечна справа

ДБ – дитяча бібліотека

БФ – бібліотечний фонд

НБУ – національна бібліотека України

ІКТ – інформаційно-комунікаційні технології

АБІС - автоматизована бібліотечно-інформаційна система

ІРБ – інформаційні ресурси бібліотеки

СМ – соціальні мережі

ЕРБ – електронні ресурси бібліотеки

ЕК – електронний каталог

ІР – інформаційні ресурси

СУБ – система управління бібліотекою

ВДС - віртуальна довідкова служба

БІР - бібліотечні інформаційні ресурси

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Цифрова трансформація всіх сфер суспільного життя та розвиток інформаційно-комунікаційних технологій робить діяльність дитячих бібліотек більш динамічною, доступною для значної кількості користувачів, як реальних, так і потенційних, відкриває можливості для подальшого розвитку. Це зумовило появу в діяльності сучасних бібліотек нових функцій та трансформацію традиційних.

Віртуалізація комунікаційного простору, в структурі якого активно функціонує бібліотека, виступає важливим чинником визначення пріоритетних форм надання інформації, що посилює соціокомунікаційну функцію бібліотеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження соціокомунікаційної діяльності бібліотек для дітей знайшли відображення в наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних науковців.

Розширення уявлень про роль та функції бібліотек для дітей відображено в науковій публікації О.І. Кузьменко та В.В. Загуменної [1], автори зазначають, що аналіз функцій бібліотек дозволив визначити сутнісні (базові) функції сучасної бібліотеки в умовах трансформаційних змін.

Вагомий внесок бібліотеки для дітей до розвитку національної культури, проведення дозвілля, спілкування з ровесниками та дорослими цікавими людьми з врахуванням вікових, психологічних і соціальних особливостей дитини досліджено Г.Г. Бородіною та Л.М. Прус [2]. Зокрема автори зазначають, що книгозбірня є динамічним центром інформації, середовищем для розвитку моральних і духовних цінностей, джерелом духовного збагачення дитини.

Історію розвитку бібліотек для дітей в Україні досліджено А.І. Гордієнко, А.С. Кобзаренко [3], автори дослідили, як різні соціально-політичні, культурні, економічні фактори впливають на діяльність бібліотек, детермінували їх соціальні функції, зміст форми і методи роботи.

Особливості роботи з дітьми-читачами досліджено у статті Н.Ф. Попович та В.В. Семенчук [13]. Автори відзначають, що важливими завданнями працівників

дитячих бібліотек є формування читацьких інтересів дітей-читачів, розширення їхнього читацького кругозору на основі жанрового й тематичного розмаїття творів. Педагогічні основи роботи дитячих бібліотек щодо розвитку інтересу до читання висвітлено в статті Л.М. Балкіної [16]. Н.Ф. Попович також досліджено питання розвитку у дітей читацької самостійності [18].

Особливості розвитку соціокомунікаційної діяльності дитячих бібліотек розкрито у дослідженнях Ю. Гумена [4], Н. Ніколаєнко [14], Т. Биркович [15].

Попри значні напрацювання в сфері розвитку соціокомунікаційної діяльності бібліотек для дітей, невинний розвиток комунікаційних технологій та цифровізація щоразу ставлять перед бібліотеками нові завдання, що потребує системного пошуку нових рішень для залучення користувачів та прищеплення дітям любові до книги.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційного роботи є дослідження можливостей розвитку соціокомунікаційної діяльності бібліотек для дітей. Дослідження проведено на прикладі бібліотеки №2 для дітей, м. Тернопіль.

Досягнення визначено мети передбачає вирішення ряду завдань:

- здійснення істріографічного огляду діяльності дитячих бібліотек в Україні;
- вивчення трансформаційний процесів в дитячих бібліотеках щодо розширення функцій за рахунок Інтернет простору;
- вивчення сучасних підходів до управління дитячою бібліотекою: соціокомунікаційний аспект;
- огляд напрямів діяльності Тернопільської міської бібліотеки №2 для дітей;
- дослідження соціокомунікаційної діяльності Тернопільської бібліотеки №2 для дітей;
- розроблення комплексу рекомендації щодо підвищення ефективності соціокомунікаційної діяльності бібліотеки;
- розглянуто питання забезпечення життєдіяльності та охорони праці в бібліотеці для дітей №2, м. Тернопіль.

Об'єктом дослідження є соціокомунікаційна діяльність бібліотеки №2 для дітей, м. Тернопіль.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та практичні підходи до удосконалення соціокомунікаційної діяльності дитячої бібліотеки.

Методи дослідження зумовлені метою кваліфікаційної роботи, ґрунтуються на застосуванні комплексу наукових підходів: теоретико-методологічного, історичного, соціокомунікативного, структурно-функціонального, аналітичного, системного тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в обґрунтуванні та розробці комплексу теоретичних і практичних рішень щодо розвитку соціокомунікаційної діяльності дитячих бібліотек.

Практичне значення проведеного дослідження полягає в обґрунтуванні необхідності систематичного моніторингу потреб користувачів та ринку програмних продуктів для бібліотечних установ з метою забезпечення якісного і сучасного рівня обслуговування користувачів. Розроблення комплексу рекомендації щодо підвищення ефективності соціокомунікаційної діяльності бібліотеки.

Апробація результатів кваліфікаційної роботи. Основні положення дослідження розглядалися й обговорювались на Міжнародній науково-практичній студентській конференції:

Гумен Ю., Крисевич М. Інформаційно-комунікаційна діяльність дитячої бібліотеки. Матеріали VI Міжнар. наук. конф. «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки», 23-24 кві April, 2026. Т.: ФОП Осадца Ю. В, 2026. С. 100-101. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/52063>

Публікації. За результатами дослідження опубліковано одну публікацію загальним обсягом 0,2 др. арк.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається з вступу, 3-ох розділів, висновків, загальним обсягом 63 сторінки основного тексту, а також переліку використаних джерел з 37 позицій і 4 додатків (обсягом 3 сторінки).

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДІТЕЙ

1.1 Історіографічний огляд діяльності дитячих бібліотек в Україні

Розвиток бібліотечної справи має давнє коріння та сягає періоду Стародавнього Сходу. Так, в процесі археологічних розкопок в місті Ніппур було знайдено залишки першої бібліотеки, вік якої встановлено 2,5 тис. років до н.е. Також археологами було знайдено залишки бібліотеки в Єгипті часів Рамсеса II.

Найбільш відомою давньосхідною бібліотекою є збори клинописних табличок, які було знайдено в палаці Ашшурбанипала Ніневії (ассірійський цар, VII ст. до н.е.).

Бібліотеки тих часів були недоступними для широких верств населення, ну насамперед тому, що мало хто вмів читати і ще тому, що книги були надзвичайно дорогими. Читачами були заможні і освічені люди - фараони, багатії, жреці.

Але вже у IV ст. до н.е. у стародавній Греції було засновано першу публічну бібліотеку (Гераклея). Широко відомою є Олександрійська книгозбірня, яка була створена Птолемеєм (часи Античності), в цій книгозбірні зберігалось близько 700 тис. різного роду документів (III ст. до н.е.). Бібліотека в Олександрії була частиною музею, виконуючи на ті часи функцію центру освіти і науки.

За часів Середньовіччя роль бібліотечних центрів виконували монастирі. Монахи переписували святе письмо, твори античних письменників та науковців. До прикладу, монастир Флоріана святого налічував орієнтовно 30 тис. творів.

Книги тих часів вважались розкішшю, були масивними, коштовними, до книжкових полиць їх приковували ланцюгами.

Значним поштовхом до розвитку бібліотечної справи (БС) стало виникнення друкарства, що дозволило значно здешевити книги та прискорити їх виготовлення. Бібліотеки змогли суттєво збільшити свої фонди, зросла грамотність населення, тим самим зростав попит на книги.

Саме слово «бібліотека» (книгозбірня) виникло у древній Греції (Елладі). У V ст. до н.е. освічені греки розпочали формувати приватні бібліотеки.

На той час найбільшою була бібліотека поета Еврірідома, також значною була бібліотека Аристотеля та містила 30 тис. сувоїв.

А в Україні БС зародилась за часів правління Ярослава Мудрого (1019-1054 рр.), при його дворі перекладалися книги, які він привозив з Болгарії та Греції. Ярослав Мудрий став засновником першої державної бібліотеки, її було розміщено на території Софійського собору.

Перша публічна книгозбірня в Україні розпочала свою діяльність у 1830 р. (Одеса). Найдавнішою книгозбірнею в Україні є бібліотека Львівського університету, заснована у 1608 р., ця бібліотека функціонує і по сьогоднішній день.

Найбільша Центральна наукова бібліотека України ім. В.І. Вернадського НАН України 13 млн. од. зберігань [7].

Перші публічні бібліотеки для дітей було засновано у США на початку XIX ст., а в Європі – наприкінці XIX ст. Бібліотеки для дітей є осередком освіти, духовності та дозвілля.

В Україні бібліотеки з'явилися у другій половині XIX ст., тобто співпало в часі з розвитком БС в Європі. В публікаціях того часу можна знайти підтвердження, що бібліотеки створювалися як осередок освіти і культури.

Сірополко С.С., український педагог і бібліотекознавець, зазначав, що земства, попри мізерність коштів, що виділялись на народну освіту, активно розширювали мережу народних бібліотек. Вже за тих часів, народна бібліотека вважалась настільки ж потрібною, як і шкільне навчання. Саме бібліотеки бібліотекознавець вважав важливою складовою соціально-культурного процесу, стверджував, що це центри освіти, духовності та виховання дітей. Він зазначав, що школа попри всі здобутки не може бути визначальною для культурного розвитку держави [8]. Такої ж думки був і Зеленко В., який стверджував, що бібліотека сприяє розумовому, моральному й естетичному розвитку особистості, який потрібно починати в дитячій бібліотеці [8].

Теоретичні напрацювання щодо визначення сутності бібліотеки належать Х Алчевській та Л. Хавкіній, що є представницями початкового періоду розвитку БС в Україні. Вони говорили про бібліотеки, як про важливий просвітницький і соціальний заклад, завданням якого є активний вплив на стан та розвиток освіти, культури і самоосвіти населення. Л. Хавкіна зазначала, що бібліотека є фундаментом демократичного суспільства. Науковиця вважала, що бібліотека – це безкоштовний загальнодоступний заклад, завдяки якому забезпечується використання книг і читання в самому широкому масштабі. Науковиця стверджувала, що в шкільні роки у дітей відбувається активний розвиток світосприйняття і в цей період їм особливо важливо читати літературу. Вона доводила, що розширення мережі дитячих бібліотек є важливим напрямом державної культурної політики. До цієї політики, на її думку, мають бути долучені діячі народної культури і освіти.

Л. Хавкіна також вказувала, що бібліотека не лише повинна задовольняти потреби юних читачів, але й формувати їх і розвивати. Тієї ж думки притримувалась і Х Альчевська, яка прощтовхувала ідею створення читацьких клубів при бібліотеках, також вона була учасником руху «за відкриття недільних шкіл». Вважала, що література, а також спілкування бібліотекаря і читача має духовний і гуманістичний потенціал.

Класики БС вважали бібліотеку компонентом культурно-просвітницької сфери, досліджували діяльність бібліотек в окремі історичні періоди, особливу увагу звертали на специфіку дитячих бібліотек. Формували системне бачення про трансформацію соціальних функцій та соціально-культурний статус дитячої бібліотеки (ДБ), перетворення її у культурно-просвітницький центр, зростання ролі ДБ в розвитку національної культури та системи освіти.

Розвиток БС за часів радянської влади розглянуто в дисертаційних дослідженнях, колективних монографіях та наукових публікаціях. Більшість проблем розвитку ДБ порушуються під призмою домінуючої ролі комуністичної партії. Відображалась здебільшого соціальна роль бібліотек в контексті ідеологічної спрямованості.

Попри значний комуністичний вплив дослідниками БС тих часів представлено доволі ґрунтовний фактичний матеріал. Щоправда автори здебільшого висвітлюють кількісно-якісні показники мережі бібліотек, в тому ж числі й дитячих. Аналізують діяльність бібліотек в містах і селах. Авторами зібрано значний статистичний матеріал, окремо відмічаються тенденції зростання певних мереж. Також відмічаються спроби у певні історичні періоди обґрунтування відповідності розвитку бібліотечної мережі потребам суспільства. Щоправда діяльність дитячих бібліотек під цим ракурсом залишається поза увагою. В роботах науковців чітко підтверджено вплив партійних рішень на розвиток БС.

Значний інтерес з історіографічної точки зору представляє кандидатське дисертаційне дослідження З Гімальдінової, науковиця досліджувала природу сільської бібліотеки. Визначено напрями обслуговування дитячого населення сільської місцевості, визначено вплив бібліотек на формування підростаючого покоління. Питання сільських бібліотек для дітей вирішувалось поетапним розвитком державних сільських бібліотек. На початковому етапі розвитку це були просто «хати-читальні», «просвіти», сільбуди та інше. Інтенсивне зростання мережі державних сільських бібліотек відмічалось у 1951-1959 рр. також було розширено функціональні можливості державних сільських дитячих бібліотек за рахунок значного накопичення фондів [8].

В цей період по всій Україні було ліквідовано пересувні фонди дитячих бібліотек. Пересувну роботу фактично передали сільським бібліотекам, що дозволило більш оперативно задовольняти запиті читачів-дітей.

Розширення соціальної ролі масових бібліотек висвітлено в дисертаційному дослідженні Т.Ф. Самойленко, яка досліджувала БС в період розвиненого соціалізму (1960-1970-ті рр.). спираючись на значний архівний матеріал науковиця пов'язує зміни в розвитку БС із культурними та соціально-економічними факторами. Автором здійснено аналіз розвитку мережі масових бібліотек, зроблено спроби визначення закономірностей розвитку бібліотечної мережі від демографічних факторів, визначено особливості створення ЦБС як нової тенденції розвитку БС в Україні.

Дослідження Т.Ф. Самойленко свідчать, що у 1960-1970-ті рр. у період культурної та науково-технічної революції зростають суперечності між суспільними потребами та можливостями їх задоволення, що проявлялось у значному недовикористанні книжкового ресурсу, зменшення авторитетності бібліотеки як культурного та інформаційного закладу.

Процеси централізації стали спробою підвищити роль масових дитячих бібліотек. Науковці обґрунтовують, що для покращення якості обслуговування читачів доцільним буде об'єднання районних, міських та сільських бібліотек.

Слід зазначити, що ще в 1930 рр. в деяких наукових працях було висвітлено питання формування книжкових фондів дитячих бібліотек. Склад книжкового фонду та причини його невідповідності запитам суспільства досліджували відомі на той час бібліотекознавці Л. Хавкіна та М. Рубакіна. Особливу увагу автори приділили формуванню фондів дитячих бібліотек. Аналіз стану фондів дитячих бібліотек подано у науковому доробку М. Васильченко. Науковець перше визначив місце фондів обласних дитячих бібліотек у системі фондів, призначено для обслуговування дитячого населення. Сформовано і обґрунтовано принципи вимоги щодо відбору літератури у дитячих бібліотеках, напрацьовано основні концептуальні теорії створення книжкового ядра, розкрито проблему забезпечення повноти комплектування фондів.

Слід підкреслити, що до 1970-х рр. спільної думки науковців щодо межі бібліотечного ядра масових бібліотек та визначення його функцій майже не було. Принципами бібліотечного ядра того часу було визначено партійність, вікова категорія та систематичність користування бібліотекою.

У 1960-1980-ті рр. проводилось активне дослідження соціальних функцій бібліотек. З цього питання найбільш фундаментальними є дослідження В. Фірсова, який головною функцією бібліотеки визначив інформаційно-культурну. Бібліотеки, накопичуючи та зберігаючи документи, формують інформаційно-культурний потенціал. Науковець застосував культурологічний підхід для визначення соціальних функцій бібліотеки.

У 1980-х рр. з'явилися системні концепції функціонування та розвитку ДБ. Розроблено теорію цілісності бібліотек, бібліотечних систем та мереж активно досліджувалось М. Карташовим, Ю. Столяровим, О.Черняком. ДБ розглядалась як цілісна організована структура у взаємодії з навколишнім середовищем, обґрунтовано соціальні функції ДБ у системі суспільного розвитку [8].

На сучасному етапі розвитку проведено обґрунтування нових концепцій ДБ, їх функцій та суспільної ролі. ДБ визначено центром духовного і культурного розвитку.

Формування позитивного іміджу сучасної ДБ, усунення дискримінації в можливостях культурного розвитку є невід'ємним від формування відповідно до потреб користувачів бібліотечного фонду (БФ).

Характерними ознаками формування БФ для дітей у 2014-2016 рр. були нерівномірність виділених коштів на поповнення БФ як у розрізі країни, так і у розрізі певних регіонів. Також характерними ознаками того часу були незначні надходження до БФ через брак фінансування, диспропорції надходжень і вибуття, що, відповідно загостило питання зменшення БФ.

Більшість ДБ того часу, як і в попередні періоди, не мали належного мінімуму фінансування, що забезпечив би придбання нових книг та передплату періодики. Процес поповнення БФ був фрагментарним і безсистемним, за повної відсутності міжрегіональної і міжвідомчої координації.

Таблиця 1.1 - Прибуття – вибуття документів до БФ для дітей [5]

Рік	Надійшло (тисяч примірників)				Вибуло (тисяч примірників)			
	НБУ для дітей	Обласні бібліотеки для дітей	Спеціалізовані бібліотеки для дітей	Усього	НБУ для дітей	Обласні бібліотеки для дітей	Спеціалізовані бібліотеки для дітей	Усього
2014	6,53	74,79	381,44	462,76	5,60	109,56	788,06	903,22
2015	6,91	95,84	405,72	508,47	6,19	114,35	765,92	886,46
2016	6,84	66,44	473,65	546,93	9,74	204,52	1172,00	1386,26
разом	20,28	237,07	1260,81	1518,16	21,53	428,43	2795,98	3175,94

Статистична інформація щодо тимчасово окупованої території Автономної республіки Крим та частини зони АТО (Луганська та Донецька області) є неповною.

Відповідно до наведених в табл. 1.1 даних, за досліджуваний період, 2014-2016 рр., БФ для дітей зменшився з 33,5 млн. на початок 2014 р. до 25,9 млн. на закінчення 2016 р. Таке скорочення відбулось не лише через вилучення зношених видань, а й через вилучення видань, що втратили свою актуальність. Щодо БФ для дітей, то за досліджуваний період надійшло 1,5 млн., а вилучено удвічі більше, понад 3 млн. [5].

Протягом досліджуваного періоду ДБ отримували книги, що не відповідали програмі «Українська книга». До БФ здебільшого надходили видання, що закупувались або видавались у межах державних програм. За програмою «Українська книга» за 2014-2016 рр. було видано майже 500 видань, з них майже 100 видань – для ДБ.

За період 2015-2016 рр. до ДБ надходили книги, придбані Національною парламентською бібліотекою України, нині це Національна бібліотека України ім. Ярослава Мудрого. Книги надходили до ДБ відповідно до виконання Наказу Міністерства культури. На реалізацію даного Наказу у 2015 р. було виділено 9 млн. грн., а у 2016 р. сума колосально зросла і становила 40 млн. грн., таке покращення фінансування дозволило значно збільшити обсяги закупівель літератури.

Частка літератури, виданої чи закупленої відповідно до державних програм, серед нових надходжень до БФ була доволі значною, особливо у 2016 р. Так, навіть до Національної бібліотеки України (НБУ) для дітей, в якій основним джерелом надходжень були обов'язкові примірники, надходження книг за державними програмами становило третину всіх надходжень.

Поповненню фондів ДБ сприяли певною мірою і регіональні програми підтримки національного видавця. Такі програми діяли у переважній більшості областей.

Метою таких програм є наповнення БФ соціально затребуваною книжковою продукцією. Сприяння розвитку книговидавничої сфери, підтримання видання

творів письменників і наукової інтелігенції регіону, популяризація української книги, підтримка і розвиток культури читання, поповнення БФ сприяли значному покращенню діяльності та розширенню функцій ДБ.

Значна увага приділялась на читацькі потреби дітей з особливими потребами. Так у досліджуваний період лише через обмінний фонд НБУ серед обласних ДБ розповсюджено 135 примірників книг шрифтом Брайля.

Через постійний брак фінансування бібліотеки активізувались у пошуку альтернативних джерел фінансування (благодійна і спонсорська допомога). Партнерами бібліотек стали органи місцевого самоврядування, підприємства різних форм власності, благодійні фонди, громадські організації тощо.

Значну допомогу у поповненні БФ для дітей у 2015-2016 рр. надавали громадські організації та різні фонди. Так, наприклад, за реалізації проєкту «Вільний простір», лише за два місяці учасники проєкту передали до БФ понад 70 000 книжок, серед отримувачів були і ДБ [5].

Протягом 2014-2016 рр. до фонду НБУ для дітей було передано майже 3 000 книг. Бібліотеки налагодили активну співпрацю з видавництвами. Так, наприклад, у 2016 р. за участі Харківської книжкової фабрики «Юнісофт» бібліотекам було передано на безкоштовній основі 2 000 примірників книги О. Луцевської.

Протягом досліджуваного періоду реалізовувались широкомасштабні акції дарування бібліотекам книг, такі акції мали систематичний характер і відбувались у бібліотеках різних рівнів. Особливо масштабну допомогу в поповненні БФ новими виданнями отримала ДБ ім. О.С. Пушкіна (м. Краматорськ Донецька обл.).

З 2016 р. більшість бібліотек розпочали практику публічних закупівель книг та періодичних видань через «Prozorro», що створило додаткові складнощі під час проведення закупівель, так як унеможливило укладання прямих договорів з видавництвами. В досліджуваний період бібліотеки почали поступово відмовлятися від закупівлі книг видань рф, натомість активно підтримували вітчизняного видавця.

ДБ перебували у прямій залежності від національного книговидавця. Офіційна статистика свідчить, що випуск дитячих книг щороку зменшується.

Більшість ДБ розробили і впровадили заходи прищеплення дітям дбайливого ставлення до книги. Також значна увага бібліотек приділялась ліквідації читацької заборгованості.

Сучасні бібліотеки значну увагу приділяють забезпеченню користувачам доступу до локальних інформаційних ресурсів, розвитку інформаційної культури, мінімізації інформаційної нерівності та підвищенню інформаційної грамотності.

Період 2010-2020 рр. – позначився в діяльності бібліотек як перехід на ІКТ, що дозволило забезпечити модернізацію бібліотечних процесів, створити сучасні алгоритми автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи (АБІС).

Розвиток цифрових технологій та ІКТ мали значний вплив на професійне середовище бібліотеки і на зміни потреб користувачів, які наразі потребують доступу до інформаційних ресурсів.

На сучасному етапі розвитку під активним впливом соціальних, культурних, політичних і технологічних факторів, ДБ розвинуто наступні соціокомунікаційні функції: культурно-просвітницька; виховна; наставницька; інформативна; освітня; меморіальна; комунікативна; дозвіллева.

Основна сучасна функція бібліотеки, як дорослої, так і дитячої, полягає у забезпеченні вільного доступу користувачам до інформації. З цією метою ДБ опановують сучасні ІКТ, забезпечують для користувачів можливість віддаленого доступу тощо.

1.2. Трансформація та розширення функцій дитячих бібліотек

В ДБ робота з дітьми-читачами організовується на основі аналізу їх попереднього читання (визначення інтенсивності читання, уподобання щодо жанрів, складності літератури та іншого), а також на основі індивідуальних бесід з бібліотекаром, в процесі діалогу фахівець може більше дізнатися про уподобання дитини в читанні, обговорити раніше прочитані книги, розпитати дитину про школу, про інтереси до навчання, про те, ким вона хоче бути у майбутньому, про відносини з однолітками та інше. На основі отриманої інформації бібліотекар може

сформувані собі більш-менш чітке уявлення про характер і темперамент дитини, її інтереси та порекомендувати книгу, яка мала би захопити дитину.

Фахівці ДБ мають значний досвід і набір потрібних інструментів для вирішення наступних завдань:

- прищеплення інтересу до читання;
- формування читацьких інтересів з врахуванням вікової групи та психологічних особливостей дитини;
- прищеплення навичок культури читання;
- розвиток партнерства ДБ [13].

Для успішного формування читацьких інтересів у дитини, бібліотекарю необхідно знати про наявний рівень їх сформованості. Для цього використовується діагностування, яке здійснюють за допомогою анкетування чи усного опитування.

Анкетування (усне чи письмове) є основним інструментом, що містить структурований набір запитань, відповідь на кожне запитання надає бібліотекарю потрібну інформацію для складання «портрету» читача.

Потрібну інформацію бібліотекар може також отримати за результатами аналізу бібліотечних формулярів. Такий аналіз дає можливість виявити інтереси дитини-читача, визначити прихильності до жанрів літератури та інтенсивність читання, ставлення до прочитаного та вміння чітко формулювати свої висновки щодо прочитаного твору.

Наступним способом діагностування формування інтересів дитини-читача є бесіда. Форма бесіди може бути стандартизованою (так би мовити за протоколом) або ж довільною. У першому випадку використовуються наперед складені запитання, які ставляться дитині-читачу у певній послідовності, так їх буде легше опрацьовувати. Вільна бесіда не передбачає заготовлених наперед питань, дозволяє бібліотекарю самостійно визначати напрям і зміст бесіди.

Оптимальним для визначення напрямку формування читацьких інтересів є спостереження дозволяє визначити культуру мови, начитаність, регулярність читання, ставлення до книг, широту і стійкість читацьких інтересів.

І вже на власне переконання бібліотекаря він самостійно визначає який саме метод отримання необхідної інформації буде використано.

Для роботи з дітьми-читачами актуальним є розвиток бібліотекотерапії. З цією метою в бібліотеках облаштовують куточки бібліотекотерапії та психологічної допомоги. В таких облаштованих куточках діти можуть роздивитися книги-новинки або ж популярні книги, можуть в комфортній атмосфері поділитися своїми проблемами, переживаннями, отримати поради і підтримку, рекомендації.

Інтенсивний розвиток цифрових технологій і пов'язане з ним активне впровадження електронних засобів носіїв інформації кардинально змінили вектор читання, змістивши його на отримання відомостей. Змінилось також і тлумачення самого терміну «читання», тепер він визначає спосіб отримання інформації, що міститься в тексті. Тим не менше зберігається основне призначення читання – давати дітям знання.

Як слушно зауважує Т.А. Жайворонок, діяльність ДБ залежить не лише від приміщення, БФ, технічного оснащення, кваліфікації персоналу, тобто внутрішніх факторів ДБ. Значний вплив на діяльність ДБ має вплив зовнішніх факторів, таких як: економічні, технологічні, демографічні, політичні, природні та соціально-культурні фактори. Вплив зовнішніх факторів ДБ не може змінити, але може до них адаптуватися.

Цифрова трансформація бібліотечних послуг передбачає впровадження ряду складних процесів:

- формування електронних баз даних;
- здійснення оцифрування БФ;
- розвиток напряму роботи з міжнародними інформаційними платформами;
- впровадження програмних продуктів (систем, платформ) управління бібліотекою.

Така діяльність ДБ не лише дозволяє зберегти БФ, а й забезпечує їх доступність для користувачів. Оцифровані БФ стають широко доступними для читачів.

Перспективними і затребуваними напрямами діяльності ДБ є наступні:

- формування та розширення онлайн форм робіт;
- впровадження проєктної діяльності;
- трансформація професійної свідомості;
- отримання належного рівня компетентності відповідно до вимог часу.

Використання цифрових технологій та інструментів дозволило значно розширило функції ДБ. Сучасні ДБ орієнтовані на поступове відходження від традиційного формату бібліотеки і формування сучасного інформаційного простору. Прогресивні ДБ розробляють і впроваджують власні інформаційні продукти, формують інформаційний контент та управляють цими процесами.

ДБ доволі швидко почали адаптуватись до нових умов, почали впроваджувати сучасні форми та методи роботи з дітьми-читачами. ДБ почали впроваджувати дистанційні соціокомунікаційні послуги: інформаційні ресурси бібліотеки (ІРБ), різної тематики блоки ДБ, сайт ДБ, створювались сторінки в соцмережах, додатки-месенджери, YouTube канал.

Попередньо ДБ соціальними мережами здебільшого користувались лише для того, щоб анонсувати якісь поточні проєкти, привернути увагу читача – закликати цільову аудиторію до участі в акціях, різноманітних конкурсах. А на сучасному етапі соцмережі фактично стали віртуальною бібліотекою.

При роботі в онлайн режимі бібліотекари зіткнулись з тим, що Інтернет-формат вимагає значно більше інновацій, розміщення прем'єрного контенту, ніж офлайн. ДБ розширювали перелік дистанційних послуг для дітей-користувачів, розробили стратегію діяльності в соціальних мережах (СМ). Якщо раніше ДБ працювали здебільшого під очні проєкти, то на сучасному етапі почали створювати соціокомунікаційні послуги безпосередньо під СМ, впроваджуючи спеціальні формати, адаптовані під конкретну СМ.

СМ, такі як YouTube, Instagram, стали майданчиками для дозвілля дітей, наприклад: «Дитяче КнигоКОЛО», «Бібліомаячок», «BOOK-Net», «Бібліотечна гавань».

Також для користувачів на сайті ДБ розміщують віртуальні ігри. Також для творчих дітей пропонуються відео майстер-класи.

Створюються електронні плакати, віртуальні виставки, мотиваційні ролики та буктрейлери.

На фотохостингу розміщуються тематичні фото-колекції.

Активно розвиваються електронні ресурси бібліотеки (ЕРБ), які новими і специфічними бібліотечними об'єктами, що суттєво відрізняються від паперових друкованих (чи рукописних) документів, що були довгі роки предметом традиційного опрацювання в бібліотеках. ЕРБ мають певні специфічні показники опрацювання: режим доступу, перелік системних вимог, типи носіїв, інформаційний зміст та специфіка взаємодії з користувачем [21].

Переваги електронних ЕРБ чітко проявляються на всіх чотирьох рівнях їх використання:

- рівень користувача дозволяє користуватися ЕРБ без обмежень у часі та просторі;

- рівень бібліотеки значно розширює асортимент продуктів і сервісів, дозволяє залучати до користування ЕРБ географічно віддалену аудиторію, тобто теж відсутні обмеження у часі та локації;

- рівень держави - бібліотека по суті виступає базовою інституцією інформаційної структури суспільства;

- національний рівень – забезпечує розширений доступ до ФБ та сприяє їх інтеграції у світовий інфопростір.

Прикладом сучасних ЕРБ є електронні каталоги (ЕК) (див. Додатки А).

ЕК є багатофункціональним за призначенням, користувачі при його використанні не обмежені ні в часі, ні в просторі, інтерфейс каталогу є інтуїтивно зрозумілим, що робить його зручним в користуванні навіть для дітей. Сучасні ЕК розвиваються у двох напрямках:

- інтеграція бібліотечних ресурсів за допомогою створення зведених ЕК. Такий ЕК функціонує як інтегративна система і є основною точкою доступу до ЕРБ;

- підвищення ефективності та зручності довідко-пошукового апарату ЕК за допомогою розширення бібліографічного запису рубриками, авторитетними

файлами, тезаурусом термінів та інше. В якості прикладу в Додатку А подано ЕК ДБ, такий ЕК надає можливість пошуку необхідної інформації.

Цифровізація призводить до трансформації традиційних бібліотечних процесів, на сьогодні вже звичними є оцифрування БФ, включення у бібліотечний обіг інтернет-документів, корпоративна участь бібліотек у створенні галузевих, регіональних та загальнодержавних документних ресурсів, також бібліотеками здійснюється багатофакторна аналітико-синтетична обробка таких ресурсів. У результаті такої взаємодії створюються електронні інформаційні послуги та продукти [1].

Цифровізація сприяла розширенню доступу читачів до інформаційних ресурсів (ІР) світу. Функції сучасної ДБ визначаються потребами в інформації як дітей-читачів (та їх батьків), так і суспільства в цілому. Користувачі мають різні запити, потреби і уподобання, тому виникає необхідність забезпечення диференціації їх обслуговування. Активізація аналітичної складової діяльності ДБ, яка стає все більш ефективною завдяки вдосконаленню технологій аналітико-синтетичної обробки великих обсягів ІР, сформувала передумови для трансформації традиційної інформаційної функції бібліотек у інформаційно-аналітичну [22].

Під впливом динамічного розвитку соціально-економічних трансформацій та ІКТ у діяльність ДБ відбувається «модернізація» функцій бібліотек як культурно-пізнавальних інституції, сутність якої полягає у духовному, культурному та навчальному розвитку дітей, прищеплення користувачам цінностей української та зарубіжної культури.

Для сучасного етапу розвитку ДБ є характерним зміна в підході до обслуговування дітей-користувачів, від традиційного володіння документом до надання доступу до електронного ресурсу, тобто функцією бібліотеки стає не лише збільшення ФБ, а й забезпечення сучасних можливостей доступу до інформації. Сучасна бібліотека, за твердженням О. Кузьменко та В. Загуменної, виходить за власні фізичні межі та переходить у віртуальний простір [1, с. 42].

Основні функції ДБ, такі як інформаційна, комунікаційна та культурна реалізуються по-різному залежно від специфіки діяльності ДБ. Так, ДБ національного рівня, отримуючи універсальний або ж галузевий примірник документу, найбільш повно намагаються примножувати свої фонди як зібрання національних документів і забезпечувати їх тривале та якісне зберігання. Саме бібліотеки національного рівня виконують меморіальну функцію, тобто функцію пам'яті, зберігаючи документи для нащадків як національне культурне надбання.

Функції ДБ конкретизуються залежно від спеціалізації бібліотеки та умов, які висуває користувач. Також крім основних функцій бібліотек можна виділити похідні, до них належать: освітня, навчальна, кумулятивна, рекреаційна, педагогічна, трансляційна, дозвіллева та когнітивна [1, с. 42].

Особливе місце поміж функцій сучасних бібліотек належить навчальній, яка за останні роки цифровізації всіх сфер суспільного життя трансформувалась та суттєво посилилась.

Особливого значення в сучасних умовах розвитку набуває організація комплексного бібліотечного обслуговування. Так, у 2010 р. фахівці Центру досліджень культурної політики Королівської школи інформаційних та бібліотечних наук, що функціонує при Копенгагенському університеті запропонували інноваційну модель книгозбірні, що отримала назву «Чотири простори». Українські фахівці, заручившись фінансовою підтримкою Українського культурного фонду, розпочали впровадження цього проєкту у червні 2020 р.

При впровадженні проєкту в Україні данська модель була дещо змінена з метою адаптації до українських умов. Чотири бібліотечні простори – це натхнення, навчання, події та зустрічі. Щодо даного проєкту, Гранчак Т. зазначає, що всі чотири простори слід розглядати як елементи загального бібліотечного простору, як основний (фундаментальний) елемент моделі гнучкої бібліотеки [23].

На сучасному етапі розвитку БС, коли активно відбуваються цифровізація та віртуалізація продуктів і послуг, бібліотечний простір фізично виходить за межі бібліотеки та функціонує лише як внутрішній бібліотечний простір, при цьому

активно використовуються цифрові ресурси для задоволення інформаційних, навчальних, комунікаційних і дозвіллевих потреб дітей-користувачів.

ДБ активно створюють медіатеки. Медіатека відрізняється від традиційних бібліотек тим, що окрім звичних друкованих видань, до уваги користувачів пропонуються на інформаційних носіях (відео-, аудіо- та інші). Медіатека позиціонує себе як вільний простір для реалізації громадських ініціатив.

Сучасні ДБ орієнтуються на сервісно-клієнтське обслуговування. Прикладом адаптації бібліотек, що зазнали руйнівних наслідків війни може бути Луганська бібліотека, яка наразі функціонує у гібридному форматі, офлайн обслуговує користувачів у Черкасах і як мандрівна бібліотека представлена у Дніпрі, Києві та Ужгороді [24].

Сучасні ДБ адаптуються до нових запитів користувачів та намагаються бути максимально актуальними. По суті сучасні ДБ стали платформами для соціально-корисних ініціатив (як, наприклад, підтримка ВПО) та масштабних навчально-культурних інновацій. Трансформаційні процеси зумовили зміни у як соціальних функціях ДБ, так і у організації її простору, дизайну та інтер'єру, організаційної структури. Формується концепція просторової моделі ДБ.

Значна увага приділяється використанню сучасних цифрових технологій, залученню інноваційних засобів комунікації. ДБ активно представлені в соціальних мережах Facebook, Instagram, Telegram тощо.

На сучасному етапі розвитку актуальним є впровадження моделі гнучкої бібліотеки – під впливом впровадження сучасних технологій і врахування запитів користувачів бібліотека набуває гнучкості через збільшення асортименту бібліотечних продуктів, послуг і сервісів [23, с. 22; 25, с. 26]

Нагальною потребою є побудова сучасних гнучких комунікацій між ДБ та користувачами, залучення користувачів до формування та управління якістю послуг ДБ. Адже саме користувачі є носіями очікувань і соціальних запитів [25, с. 28].

На сучасному етапі розвитку відбувається активна медіатизація ДБ з новими формами комунікації, які більш ефективно за традиційні канали задовольняють інформаційні потреби дітей-читачів.

Відбувається зміна філософії бібліотечної діяльності, формуються нові канали надання інформації та нові моделі комунікації між ДБ і користувачем.

За сучасних умов традиційні функції ДБ взаємодоповнюються інноваційними, тобто відбувається інтеграція інформаційної функції ДБ з функціями забезпечення користувачам вільного доступу до глобального інформаційного простору. Сучасні бібліотеки мають власне інформаційне представництво (тематичні блоги, сторінки у СМ, YouTube-канали), а також електронну інфраструктуру ДБ (офіційний web-сайт чи портал).

Вивчаючи трансформаційні процеси сучасних бібліотек, Добровольська В. та Черник Л. зазначають, що бібліотечний онлайн-простір орієнтований на задоволення інформаційних потреб користувачів охоплює всі доступні віртуальні канали комунікації: блоги, сайти, сторінки у найбільш затребуваних СМ та інше [26, с. 10].

На сучасному етапі розвитку БС відбувається диверсифікація усієї інформаційно-комунікаційної діяльності книгозбірні з орієнтацією на інформаційні, культурні, навчальні, дозвіллеві та інші потреби дітей-користувачів, що спричиняє зміну контенту та пропонування інноваційних продуктів і послуг.

1.3 Сучасні підходи до управління бібліотекою для дітей: соціокомунікаційний аспект

Вектори розвитку ДБ значною мірою впливають на її управлінську функцію.

Трансформація системи менеджменту в існуючих соціокомунікаційних реаліях виступає визначальною умовою успішного функціонування ДБ, оскільки сучасні ДБ динамічно змінюються під впливом внутрішніх і зовнішніх чинників, а за допомогою функції управління – формують сучасний вектор розвитку своєї діяльності.

ДБ мають стратегічне значення для досягнення ефективності державного управління в сфері культури, покращення якості навчання та саморозвитку підростаючого покоління. Саме культурна сфера є основою сучасної держави, що визначається розмаїттям соціальних інститутів, рівнем їх розвитку та здатністю якісно задовольняти відповідні потреби дітей-читачів.

Управління ДБ в сучасних умовах потребує трансформації, адже традиційні методи і моделі вже неефективні. Більшість ДБ на сьогоднішній день відійшли від традиційного обслуговування дітей-читачів і значно розширили свої функції змістивши вектор розвитку у бік соціокомунікаційної моделі, що потребує опанування цифрових технологій та впровадження нових послуг і продуктів для задоволення потреб користувачів.

Отже, традиційні підходи до управління ДБ в чистому вигляді вже віджили себе, сучасне управління потребує трансформацій, пошуку інноваційних і технологічних рішень, як на державному, так і на регіональному рівнях. Керівництво кожної ДБ повинно систематично моніторити нові можливості розвитку, запити і потреби користувачів, шукати технічні можливості задоволення цих потреб, мислити на перспективу, розробити план розвитку на стратегічну перспективу з можливістю його коригування.

На трансформацію ДБ впливає багато факторів, основними з яких є: розвиток технологій та цифровізація, зміна потреб користувачів, а також економічні, політичні, технологічні та соціальні.

Функції сучасних ДБ розглянуто нами у другому питанні цього розділу, із зміною запитів читачів та векторів розвитку ДБ, трансформуються і їх функції. Безумовно є базові функції, такі, наприклад, як навчальна, просвітницька, культурний і духовний розвиток, виховна. В сучасних умовах, в умовах довготривалої повномасштабної війни, ДБ повинна враховувати потреби користувачів, виконувати патріотичну (виховну) функцію, певною мірою виконувати функцію реабілітації. На сьогоднішній день в нашому суспільстві багато дітей потребують особливої уваги, це у першу чергу психологічні травми, стан хронічного стресу. Соціальні функції ДБ трансформуються під впливом

реальностей сьогодення відповідно до запитів суспільства. Актуальність та вагомість тієї чи іншої функції ДБ змінюється під впливом зовнішніх чинників, функції можуть певною мірою трансформуватися, змінюються можливості реалізації цих функцій, відповідно змінюються форми прояву та реалізації таких функцій.

На сучасному етапі розвитку функції ДБ повинні бути значно ширшими і глибшими, аніж просто зібрання, упорядкування, зберігання і надання доступу до інформації. Наведемо кілька основних аспектів, що демонструють значення бібліотеки як соціального інституту в умовах сьогодення:

- Навчальний аспект: сприяння поширенню знань, підтримка навчального процесу, прищеплення вміння шукати і опрацьовувати інформацію, вміння вчитися, надання ресурсів для самоосвіти; забезпечення доступу до інформації (друкованих та електронних видань);

- Культурний розвиток: збереження культурної спадщини нації, формування національної ідентичності; популяризація літературних традицій та підтримка творчих ініціатив за допомогою організації культурних заходів;

- Інклюзія (інформаційна рівність): забезпечення рівного доступу до інформації для всіх верств населення, незалежно від місця проживання і місця знаходження;

- Соціальна інтеграція: формування громадського простору для комунікування, взаємодії; об'єднання дітей за інтересами (тематичні клуби, культурні заходи тощо), формування згуртованості у дітей;

- Підтримка громадських ініціатив: співпраця з громадськими організаціями, підтримка соціальних проєктів, соціальні ініціативи орієнтовані на покращення життя громади.

Сучасні бібліотеки виконують дуже важливі соціальні функції, здатні системно і якісно задовольняти різноманітні потреби як соціальних спільнот, так індивідуально користувачів. За своєю сутністю бібліотека є важливим елементом соціальної інфраструктури, що орієнтована на інтеграцію, розвиток та підтримку

широких верств населення. В умовах війни бібліотека повинна приділяти належну увагу забезпеченню безпеки користувачів та інформаційної безпеки [28, с. 8].

Забезпечення безпеки дітей має бути реалізовано відповідно до затверджених інструкцій. Забезпечення безпеки інформації є складним процесом, здебільшого технічним, потребує постійного моніторингу, оцінювання, визначення слабких місць та впровадження сучасних методів захисту. Забезпечення безпеки інформації є надзвичайно важливим як для захисту користувачів, так і для формування довіри з боку користувачів і ділових партнерів як до надійного джерела інформації.

Великосельської О. стверджує, що соціальне призначення книгозбірні можна розділити на два аспекти: збереженої накопиченої людством інформації (історичної і культурної спадщини); передання такої інформації шляхом формування та задоволення соціальних потреб в знаннях та інформації [24].

Публікація з таким твердженням датується 2011 р., що пояснює її спрямування на традиційні функції бібліотеки, на сьогоднішній день, на наш погляд, місія бібліотеки є значно ширшою, про що велося у попереднього питанні.

Далі в своїй публікації Великосельської О. робить доволі сучасні висновки стверджуючи, що в певній мірі бібліотека може впливати на зміну своєї ролі в інформаційному суспільстві, для цього книгозбірні необхідно:

- постійно бути готовими до змін;
- прогнозувати інформаційні потреби дітей-користувачів;
- шукати можливості впровадження інновацій;
- дотримуватись правил розробки відкритих систем;
- формувати структуру високошвидкісних мереж та мультимедіа;
- підтягувати кваліфікацію персоналу бібліотеки до роботи з ІКТ;
- налагоджувати співпрацю з іншими ДБ та організаціями;
- думати та діяти в національному масштабі, як на глобальному, так і на локальному рівнях;
- надавати користувачам віддалений доступ до послуг бібліотеки [29].

Трансформуючись в процесі свого розвитку, ДБ як і раніше залишається культурно-цивілізаційним центром з функціями суспільного інституту.

ДБ як соціальні інститути сприяють розвитку і збереженню національної культури, освіти, інклюзивної рівності в доступі до інформаційних джерел та БР, та мають деякі особливості, які умовно можна згрупувати за специфічними ознаками:

- нагромадження – БФ постійно поповнюються;
- довговічність – БФ належать до нематеріальної культурної спадщини, за своєю сутністю є інструментом збереження української нації;
- можливість безперервного використання – ІР ДБ можуть використовуватись без обмежень (часових, за локацією, за станом здоров'я тощо).

Досліджуючи принципи діяльності бібліотек в умовах воєнного стану, Побережна Т., зазначає, що на сьогоднішній день в діяльності бібліотеки як соціального інституту визначальним принципом є людиноцентричність, а також збереження здоров'я і безпеки. Українські книгозбірні продовжують активно розвиватися як форпост української культури, як ефективний навчальний заклад, що ефективно сприяє всебічному саморозвитку і самоосвіті особистості та ефективно функціонує як інформаційний центр у надзвичайно складний і небезпечний час [30, с. 61].

Отже, ДБ як соціальні інститути відіграють надважливу роль у підтримці дітей у період війни, залучають користувачів до читання, згуртовують навколо цікавих тем, організовують діяльність тематичних клубів, здійснюють волонтерську діяльність та багато іншого. Тобто в складний час намагаються надати дітям духовну опору, надати стимули і простір для комунікації, зробити користування послугами ДБ максимально доступними і комфортними.

ДБ, які активно впроваджують в процесі управління ІКТ, мають можливість значно розширити колекцію електронних документів, формують власні електронні ресурси і навіть онлайн ДБ. Але насамперед, значення ДБ в контексті соціокомунікаційних процесів визначається її здатністю до накопичення, опрацювання й надання доступу користувачу до великих масивів електронних даних, наприклад, електронних книг з метою інформаційного забезпечення потреб

користувача, а також пошук нових технічних рішень для забезпечення більш ефективного зберігання і нагромадження інформації.

Впровадження інноваційних технологій в управління ДБ здатне значно підвищити продуктивність працівників ДБ та підвищити рентабельність. Сектор ІКТ пропонує значну кількість web-систем для автоматизації процесів управління ДБ. Найбільш популярними системами управління бібліотекою (СУБ) є КОНА, ALEPH, UniLib.

КОНА [31] це відкрита система управління бібліотекою (СУБ), орієнтована на автоматизацію бібліотечних процесів. Передбачено модулі для каталогізації книг та періодичних видань та інших матеріалів, також передбачено можливість введення бібліографічних даних, класифікації, визначення позицій та інших атрибутів. СУБ містить засоби для аналізу статистичних даних та складання звіту про результати роботи бібліотеки, в тому числі звіти про користування книгами, динаміка активності читачів тощо.

В ALEPH [32] передбачено модулі для каталогізації книг, які можна налаштувати під потреби конкретної ДБ, управління виданням і поверненням друкованої літератури (книг, періодичні видання тощо), в системі також передбачено доступ користувачам до каталогу через web-інтерфейс. Багатострокові та багатонаправлені текстові можливості забезпечуються повною підтримкою Юнікоду, що дає можливість користувачам взаємодіяти з системою на вибраній мові.

UniLib [33] – СУБ з різноманітними функціями, в ній може бути включено модулі для ЕК, управління виданням і поверненням літератури, аналіз використання ФБ. Також у випадках, коли користувач замовляє літературу, а її немає в ФБ, таку літературу можна замовити в іншій ДБ. У UniLib передбачено можливість інтеграції з іншими СУБ.

Адаптація системи управління ДБ, на думку О.М. Бондаренко [27], зумовлена конкретними причинами, основними з яких є:

- потреба у формуванні ринкових відносин із зовнішнім середовищем для забезпечення стабільності діяльності ДБ в сучасних умовах;

- формування оптимальних структурно-функціональних зв'язків внутрішнього середовища ДБ та формування нових взаємовідносин між різними гілками управління;

- зростання значення ІР та відсутність належного управлінського досвіду у переважної більшості керівників ДБ в мінливих умовах сучасного розвитку;

- нагальна потреба формування інформаційного простору, забезпечення гнучкості в управлінні та оперативного реагування на запити користувачів;

- впровадження цифрових технологій в діяльність ДБ, що потребує відповідної підготовки щодо технічних та організаційних питань.

В сучасних умовах на зміну традиційному підходу в управлінні ДБ, який тлумачиться як раціональність в організації та використанні БФ, приходять сучасний підхід, який більше орієнтований на формування єдиного інформаційного простору та застосування маркетингового підходу в управлінні ДБ.

Висновки до розділу 1

В Україні БС зародилась за часів правління Ярослава Мудрого (1019-1054 рр.), при його дворі перекладалися книги, які він привозив з Болгарії та Греції. Ярослав Мудрий став засновником першої державної бібліотеки, її було розміщено на території Софійського собору.

В Україні бібліотеки з'явилися у другій половині ХІХ ст., тобто співпало в часі з розвитком БС в Європі. В публікаціях того часу можна знайти підтвердження, що бібліотеки створювалися як осередок освіти і культури. На сучасному етапі розвитку ДБ визначено центром духовного і культурного розвитку.

Характерними ознаками формування БФ для дітей у 2014-2016 рр. були нерівномірність виділених коштів на поповнення БФ як у розрізі країни, так і у розрізі певних регіонів. Також характерними ознаками того часу були незначні надходження до БФ через брак фінансування, диспропорції надходжень і вибуття, що, відповідно загострило питання зменшення БФ.

Більшість ДБ того часу, як і в попередні періоди, не мали належного мінімуму фінансування, що забезпечив би придбання нових книг та передплату періодики. Процес поповнення БФ був фрагментарним і безсистемним, за повної відсутності міжрегіональної і міжвідомчої координації.

Протягом досліджуваного періоду ДБ отримували книги, що не відповідали програмі «Українська книга». До БФ здебільшого надходили видання, що закуповувались або видавались у межах державних програм.

За період 2015-2016 рр. частка літератури, виданої чи закупленої відповідно до державних програм, серед нових надходжень до БФ була доволі значною, особливо у 2016 р. Значна увага приділялась читацьким потребам дітей з особливими потребами. Так у досліджуваний період лише через обмінний фонд НБУ серед обласних ДБ розповсюджено 135 примірників книг шрифтом Брайля.

Період 2010-2020 рр. – позначився в діяльності бібліотек як перехід на ІКТ, що дозволило забезпечити модернізацію бібліотечних процесів, створити сучасні алгоритми автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи.

На сучасному етапі розвитку під активним впливом соціальних, культурних, політичних і технологічних факторів, ДБ розвинуто наступні соціокомунікаційні функції: культурно-просвітницька; виховна; наставницька; інформативна; освітня; меморіальна; комунікативна; дозвіллева.

Інтенсивний розвиток цифрових технологій і пов'язане з ним активне впровадження електронних засобів носіїв інформації кардинально змінили вектор читання, змістивши його на отримання відомостей. Змінилось також і тлумачення самого терміну «читання», тепер він визначає спосіб отримання інформації, що міститься в тексті. Тим не менше зберігається основне призначення читання – давати дітям знання.

Перспективними і затребуваними напрямками діяльності ДБ є наступні: формування та розширення онлайн форм робіт; впровадження проєктної діяльності; трансформація професійної свідомості; отримання належного рівня компетентності відповідно до вимог часу.

РОЗДІЛ 2 ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СОЦІОКОМУНІКАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БІБЛІОТЕКИ ДЛЯ ДІТЕЙ

2.1 Загальна характеристика діяльності Тернопільської бібліотеки №2 для дітей

Тернопільська бібліотека №2 для дітей – це позашкільна установа, що має культурно-освітнє, науково-інформаційне, довідково-бібліографічне, консультативне та дозвілєве спрямування. Досліджувана ДБ надає бібліотечно-інформаційні послуги дітям дошкільного і шкільного віку, виступає організатором дитячого читання.

Досліджувана ДБ, як провідний заклад культури Тернопільщини виконує науково-методичну та координаційну функції бібліотечного центру для всіх ДБ області з питань бібліотечного обслуговування дітей та підлітків.

Досліджувану ДБ утворено у січні 1940 р., на початку діяльності БФ налічували 450 видань, бібліотека одночасно могла розмістити 150 читачів. З початку Великої вітчизняної війни діяльність ДБ було припинено. Після визволення області залишки БФ перевезли до Чорткова, який на той час виконував функції обласного центру. На той час Тернопіль був практично повністю зруйнованим. У липні 1945 р. роботу ДБ було практично повністю відновлено, книжковий фонд завдяки допомозі багатьох бібліотек зріс у порівнянні з довоєнним періодом у десять разів і становив 4 500 примірників. Штат ДБ було укомплектовано 4 працівниками. ДБ на той час могла обслужити 500 читачів.

У 1950 р. ДБ було повернено до Тернополя, її розмістили в двох кімнатах загальною площею 28 м² на першому поверсі обласної бібліотеки для дорослих.

Бібліотека була безкоштовного користування, БФ розвивались за підтримки інших бібліотек.

З 1990-х рр. започатковано новий етап розвитку бібліотечних картотек і каталогів, сформовано ЕК. ДБ відкрита до впровадження інновацій, розпочато процес комп'ютеризації бібліотечних процесів, встановлено один сервер і три

комп'ютера, сформовано локальну мережу. ДБ прийняла участь в реалізації проєкту Міжнародного фонду, завдяки чому отримано доступ до Інтернету з підключенням до е-пошти.

Бібліотека активно впроваджує сучасні технології і у 2000 р. впроваджено сектор автоматизації бібліотечних процесів, створено інтернет-центр.

В структурі ДБ на початок 2021 р. діяло 8 відділів:

- науково-методичний відділ;
- інформаційно-бібліографічний;
- відділ зберігання;
- відділ комплектування та опрацювання документів;
- відділ гігієни та реставрації БФ;
- відділ обслуговування дошкільнят і учнів 1-4 класів (абонемент і читальна зала);
- відділ обслуговування учнів 5-11 класів (абонемент і читальна зала);
- читальний зал;
- відділ господарсько-технічного забезпечення;

Та 6 секторів:

- краєзнавства;
- естетичного виховання;
- ІКТ та ЕР;
- редакційно-видавничий;
- облікування користувачів;
- контрольно-довідковий;
- літератури іноземними мовами.

В ДБ функціонує кворкінг-студія «Сімейний простір» [34].

На початок 2021 р. кількість читачів, яких обслуговувала ДБ, становила 5 715 осіб.

Обслуговування користувачів за різними віковими групами здійснюється на двох абонементних, у відділах читальну зал, секторах інформаційних технологій та

ЕР, секторах естетичного виховання, краєзнавства та літератури іноземними мовами.

Науково-методична діяльність ДБ орієнтована на забезпечення інноваційного розвитку ДБ, проводиться аналіз передових практик обслуговування читачів. ДБ приймає активну участь у різноманітних соціальних проєктах. Також приймає участь у конференціях, всеукраїнських акціях, різноманітних конкурсах, соціологічних дослідженнях.

ДБ виконує інформаційну і освітню функції, впроваджує сучасні інформаційні тренди в роботі з користувачами, активно приймає участь у проєктно-грантовій роботі.

ДБ відкрита до активної співпраці з міжнародними партнерами (посольства, міжнародні фонди, міжнародні організації), завдяки такій співпраці у 2001 р. було модернізовано структуру бібліотеки, впроваджено нові ІКТ, відкрито Інтернет-центр.

ДБ приймає активну участь у різноманітних фахових конкурсах, в тому числі і міжнародних. Завдяки такій активності у 2002 р. створено власний web-сайт, завдяки якому користувачі отримали доступ до електронних сервісів і ресурсів.

У 2005 р. розпочала функціонувати автоматизована бібліотечна система «ІРБІС», яка надає можливість формувати електронну картотеку статей. ДБ активно працює над реалізацією міжнародних проєктів та різноманітних внутрішніх конкурсів і проєктів, що дає можливість стрімко розвиватися, автоматизувати бібліотечні процеси, створювати тематичні електронні бібліотеки, здебільшого історичного і краєзнавчого спрямування, покращувати якість обслуговування користувачів.

На сучасному етапі розвитку бібліотека працює як з традиційними, так і з ЕК.

ДБ є головним закладом регіону у сфері бібліотечно-інформаційного обслуговування дітей та юнацтва.

З 2019 р. ведеться автоматизоване обслуговування читачів і видається е-читацький квиток.

На сайті ДБ ведуться різноманітні рубрики, які орієнтовані на покращення якості обслуговування користувачів.

Послуги, що надає користувачам ДБ, можна поділити на основні і додаткові. До додаткових послуг належить:

- міжбібліотечний абонемент (можливість за замовленням користувача переслати документи);
- можливість електронної доставки документів;
- послуги сканування і ксерокопіювання.

ДБ активно проводить довідко-інформаційну та видавничу діяльність, на високому рівні розвивається краєзнавча бібліографія, мистецькі енциклопедії.

ДБ також здійснює науково-методичну допомогу дитячим книгозбірням Тернопільщини з таких питань, як:

- збереження і модернізація бібліотечної системи області;
- здійснення аналізу ефективності діяльності бібліотечних систем;
- організація навчання і підвищення кваліфікації працівників ДБ;
- розроблення методичних рекомендацій;
- вивчення, систематизація та популяризація прогресивного бібліотечного досвіду;
- розробка рекомендацій щодо підвищення якості бібліотечної роботи;
- координація діяльності ДБ;
- тощо.

Окремо зупинимось на функціональному призначенні відділу зберігання БФ, основними напрямками діяльності відділу є наступні:

- формування та організація збереження БФ;
- відсортування документів, що мало використовуються та організація їх зберігання.

У структурі відділу є два сектори:

- зберігання літератури (завдання: управління процесом зберігання БФ);
- та цінних і рідкісних видань (завдання: збирання, накопичення та зберігання рідкісних видань, до БФ також входять рідкісні колекції).

Відділ бібліографії та краєзнавчої літератури є самостійним відділом, відділ представлено 7500 од фонду, ведеться краєзнавчий ЕК.

Міжбібліотечний абонемент, даний сектор надає користувачам такі послуги:

- за відсутності у фондах ДБ певних видань, приймає у користувачів замовлення і замовляє їх у інших книгозбірнях;

- виконує інформаційно-бібліографічне обслуговування інших ДБ.

Науково-методичний відділ. Основними завданнями відділу є:

- приймає участь у процесі формування регіональної політики розвитку ДБ;
- організовує програми підвищення кваліфікації та професійного розвитку для бібліотекарів області;

- організація проведення бібліотечних досліджень на локальному і регіональному рівнях;

- формує партнерські відносини з ДБ України;

- моніторить та розповсюджує досвід інноваційної діяльності в бібліотечній справі;

- організовує публікацію методичних, методично-бібліографічних, інструктивно-методичних, регламентуючих та аналітико-статистичних матеріалів;

- видає користувачам для користування в читальному залі літературу та періодичні видання.

Відділ механізації та автоматизації бібліотечних процесів – забезпечує користувачам вільний доступ до Інтернет з метою отримання потрібних знань. Інтернет-центр відділу оснащений ПК, також відділ надає послуги сканування (фото, малюнки, репродукції), сканування та розпізнавання тексту та друку.

Відділ методичної літератури - веде свій блог, сторінку у Фейсбук, організовує книжкові виставки, тренінги, інформаційні години та зустрічі.

ДБ намагається крокувати в ногу з часом, відкрита до впровадження інновацій та дотримується гнучкої політики управління діяльністю бібліотеки, є активною в реалізації різноманітних соціальних проєктів. Асортимент послуг урізноманітнює нетрадиційними для бібліотек послугами, такими як проведення засідань різноманітних тематичних клубів. ДБ докладає значних зусиль до

прищеплення культури та звички до самонавчання, самореалізації, особлива увага звертається на інклюзію.

В своїй діяльності ДБ орієнтується на чинні нормативно-правові акти, що регламентують бібліотечну діяльність. Здійснює систематичний моніторинг потреб та запитів користувачів, вивчає новинки програмних рішень для підвищення ефективності діяльності та можливості розширити асортимент послуг.

Станом на початок 2021 р. в ДБ працювало 44 працівника, з них 33 безпосередньо бібліотечні працівники.

Робота ДБ реалізується у тісній співпраці з органами місцевої влади, зокрема з Тернопільською обласною державною адміністрацією, закладами освіти, органами місцевого самоврядування, іншими бібліотеками, театрами, музеями, видавництвами, громадськими організаціями.

2.2 Соціокомунікаційна діяльність Тернопільської бібліотеки №2 для дітей

На сучасному етапі розвитку ДБ провідний освітньо-культурним закладом Тернопільщини.

До основних послуг, які ДБ пропонує своїм користувачам належать:

- можливість за допомогою довідково-бібліографічного апарату на безоплатній основі (за виключенням комерційних баз даних) отримувати інформацію про БФ;

- при пошуку та відборі інформації отримувати безоплатну консультацію фахівця бібліотеки;

- отримувати для тимчасового користування документи, що містяться в фондах БФ, на безоплатній основі (за виключенням документів, що ДБ надбала за кошти від власної господарської діяльності);

- користуватись міжбібліотечним фондом для отримання документів або їх копій;

- отримувати інформації з інших бібліотек через Інтернет;

- для роботи в ДБ використовувати власні ноутбуки та інші гаджети;
- бути учасником масових заходів, що проводить ДБ;
- користуватись іншими послугами, які надає ДБ, в тому числі на комерційній основі;

- для користувачів, які мають вади зору, передбачено можливість отримання документів, що розміщені на спеціальних носіях інформації [34].

ДБ також пропонує користувачам платні послуги, перелік таких послуг і розцінки розміщено на офіційному сайті бібліотеки.

ДБ створює умови для безперервної бібліотечної освіти, на базі бібліотеки створено регіональний навчальний центр, де проводяться курси підвищення кваліфікації для працівників ДБ нашої області, такі курси можуть бути як офлайн, так і онлайн.

Також ДБ систематично проводить тренінги з бібліотечної справи.

ДБ систематично проводить освітні семінари для фахівців дитячих бібліотек. Проводяться консультування з досвіду роботи.

До послуг користувачів ДБ зведений ЕК публічних бібліотек нашої області. За допомогою такого ЕК можна шукати документи, передивлятися інформацію про ці документи, нагромаджувати інформацію та виводити її на друк. Знайти необхідний документ у зведеному ЕК можна як за допомогою атрибутів (назва, автор (автори), інша вихідна інформація), так і за тематичною приналежністю документів.

На офіційному сайті ДБ також щомісяця розміщується бюлетень нових надходжень, з яким користувач у вільному доступі має можливість ознайомитися.

ДБ для користувачів пропонує електронну бібліотеку, в якій користувач може у віддаленому форматі знайти необхідну йому літерату.

ДБ має електронну бібліотеку періодичних видань. Також для користувачів пропонується віртуальна довідка, до якої можна звернутися на сайті бібліотеки. Віртуальна довідкова служба (ВДС) ДБ – це електронна служба ДБ, яка призначена для виконання разових запитів віртуальних користувачів, передбачає пошук

різного роду інформації. ВДС є структурною одиницею інформаційного сервісу ДБ.

Основні принципи роботи ВДС:

- інклюзія, безкоштовне користування;
- універсальність характеру запитів;
- виконання запиту в реальному часі;
- всі запити є обов'язковими до обробки;
- якщо запит неможливо виконати, користувач про це обов'язково буде повідомлений;
- лаконічність взаємодії між користувачем і працівником бібліотеки;
- інформація про користувачів не розголошується.

Для зручності користувачів ДБ має електронний навігатор. Навігатор містить такі рубрики:

- ЕК бази даних;
- мультимедійні ресурси;
- цифрові колекції та ресурси;
- анонси.

Також щодо електронних ресурсів в ДБ є календар знаменитих дат, віртуальні виставки, е-каталог періодичних видань м. Тернополя.

Старі рукописні чи навіть друковані книги швидше, ніж інші документи під впливом часу та механічного впливу (гортання сторінок) зазнають пошкоджень, що потребує вчасної реставрації таких видань. Відновлення таких документів є складним і витратним процесом. Навіть за умови забезпечення всіх необхідних елементів і повного фінансування, 100% збереження фондів у початковому вигляді є неможливим. На допомогу в таких питаннях приходять сучасні технології – переведення у цифрові копії.

З метою збереження книжкового фонду використовують технології електронної консервації, що дозволяє запобігти процесам старіння видання та мінімізувати втрати. Оцифрування документів дозволяє організувати правильний

процес збереження, адже використовують цифрові копії, а оригінальні документи зберігаються за належних умов.

З метою забезпечення збереження цінних документів використовується безконтактний метод сканування за допомогою сучасного планетарного сканера для документів і книг з обмеженням кута розгортання. Після процедури сканування проводиться робота на спеціальних комп'ютерних станціях. Ця робота надзвичайно складна і трудомістка.

При прийнятті працівників на роботу в ДБ проводиться обов'язкове вступне ознайомлення з нормативно-правовою базою, що регулює питання протидії корупції. Положення про протидію корупції включено до трудового розпорядку ДБ. Також в даному положенні прописано норми професійної етики працівника ДБ, яких працівник, під час виконання своїх професійних обов'язків зобов'язаний неухильно дотримуватись.

Загалом діяльність ДБ підпорядкована досягненню таких цілей (за зразком діяльності європейських бібліотек):

- ДБ як зручне місце зустрічі;
- ДБ як зручне місце для навчання;
- ДБ як зручне місце для дозвілля;
- ДБ як зручне місце активних дій.

Пріоритетними напрямками діяльності ДБ визначено:

- консолідацію суспільства навколо питання виховання та розвитку підростаючого покоління;
- орієнтація на дотримання європейських цінностей та євроінтеграцію;
- забезпечення інклюзії в доступі до інформації;
- створення гармонійного соціокомунікаційного простору;
- забезпечення доступу до інформації;
- сприяння розвитку поваги до української мови і мовного розмаїття;
- подолання правової незахищеності дітей та юнацтва, поширення правових знань;
- допомога у формуванні ціннісних орієнтирів;

- запобігання соціальному виключенню;
- популяризація культурно-історичної спадщини рідного краю;
- прищеплення інтересу до читання.

2.3 Розроблення комплексу рекомендації щодо підвищення ефективності соціокомунікаційної діяльності бібліотеки

На сучасному етапі розвитку суспільства з врахування надскладних економічних, політичних, соціальних умов, розвиток соціокомунікаційної діяльності дитячих бібліотек має велике значення.

Відповідно до розвитку динамічних процесів цифровізації ДБ активно впроваджує у свою діяльність цифрові технології, що формує значні перспективи розвитку, покращує якість обслуговування та розширює асортимент бібліотечних послуг. Попри значні переваги діджиталізації БС, впровадження цифрових технологій становить і ряд загроз в діяльності ДБ, насамперед це необхідність підвищення якості матеріально-технічного забезпечення, також значні складнощі пов'язані з необхідністю захисту інформації та запобігання кіберзагрозам. Також слід приймати до уваги, що значна кількість бібліотечних працівників старшого віку і їх доволі складно опановувати новітні технології, а інколи вони відверто пручаються впровадженню технологічних інновацій.

Попри всі складності, ДБ активно використовує у роботі сучасні ІКТ й системи опрацювання даних, приймає активну участь у формуванні інфопростору, надає користувачам вільний доступ до світових інформресурсів та є виробником власних інформресурсів.

Моделювання ефективної стратегії управління БРІ як комплексний напрям є надзвичайно актуальним в теперішній політичній, соціальній та економічній ситуації. Сучасні бібліотеки, в тому числі і ДБ, стикаються з численними викликами:

- зміни інформаційний запитів користувачів;
- стрімкий розвиток цифрових технологій;

- зростання конкуренції, в першу чергу, на нашу думку, конкуренції з боку так би мовити «товарів-замінників»;
- складна ситуація з фінансуванням;
- постійні небезпеки внаслідок війни;
- стан хронічного стресу у користувачів бібліотеки, що теж певною мірою впливає на їх інформаційні запити та інтенсивність користування послугами бібліотеки;
- значна демографічна криза, що суттєво зменшує кількість потенційних користувачів;
- та багато іншого.

Така ситуація потребує систематичного та всебічного моніторингу, аналізу та оцінювання. Впровадження ефективної стратегії управління БІР на основі обґрунтованого підходу дозволить чітко вибудувати алгоритм послідовних кроків до підвищення ефективності діяльності бібліотеки.

Стратегічне управління бібліотекою (СУБ) ДБ – це управління, що насамперед, будується на кадровому потенціалі бібліотеки (адже, як відомо, кадри вирішують все), орієнтація функції ДБ на потреби користувачів, прогноз змін у потребах користувачів, здатності оперативно реагувати та вчасно впроваджувати зміни в роботі книгозбірні відповідно до викликів внутрішнього і зовнішнього середовища, що дозволить ДБ успішно розвиватися в довгостроковій перспективі.

Стратегічне управління насамперед передбачає визначення стратегічної ідеї, проміжних орієнтирів, місії, візії та чітко сформованих цінностей [35].

Стратегічна ідея розвитку ДБ в довготривалій перспективі полягає, на наш погляд, у формуванні концепції просторової моделі бібліотеки.

Проміжні орієнтири мають бути визначені відповідно від визначених цілей та аналізу можливостей бібліотеки, тобто слід співставити чого ми хочемо досягти? і на що ми маємо реальні і потенційні можливості?

Місія бібліотеки має бути визначена обов'язково, це потрібно для того, щоб дати відповіді на запитання:

- Чому працює ДБ?

- Для кого працює ДБ?

- Як працює ДБ?

Такий елемент як «візія» відображає бачення ДБ майбутнього, тобто необхідно сформулювати очікувані результати. Бачення бібліотеки в майбутньому можна сформулювати, як просторова модель бібліотеки, яка є комфортною для користувача не прив'язуючи його до конкретної локації і часу з вседозагнністю інформаційних ресурсів, попри основні функції, бібліотека, це простір для розвитку, спілкування та самореалізації, виховання загальнолюдських цінностей та прищеплення любові до прекрасного (мистецтво) і бажання розвиватися протягом всього життя. В такій бібліотеці має бути комфортно вчитися, займатися саморозвитком і проводити дозвілля.

Стратегія управління також передбачає розроблення цінностей, до яких, на нашу думку, слід віднести: інклюзію, максимально якісне задоволення потреб користувачів, створення комфортних умов та задоволення якістю обслуговування. Також слід пам'ятати, що бібліотека, це певною мірою музей історії (історії рідного краю, літературні пам'ятки, збереження особливо цінних і рідкісних примірників творів та інше). Отже, стосовно історичної спадщини, то цінностями бібліотеки є збирання, реставрація, належне зберігання та збереження для майбутніх поколінь пам'яток про видатні постаті і їх праці, можливість ознайомитись з цими працями в оригіналі.

Стратегія бібліотеки, як зазначає О.М. Бруй в своєму дисертаційному дослідженні, це цілісне бачення майбутнього розвитку бібліотеки, яка планується досягти за допомогою реалізації визначених цілей у визначених напрямках і заданих напрямках [36].

Основні запитання, на які повинно дати відповіді стратегічне управління:

- де і на якому рівні розвитку перебуває ДБ? (відповіді на це запитання присвячено два попередні підрозділи кваліфікаційного дослідження);

- де і в якому стані ДБ буде через 3, 5, 10 років?

- в який спосіб і за допомогою яких ресурсів та інструментів ми можемо досягти бажаного результату?

Керівником з стратегічного управління в ДБ є директор, виконавці – має бути сформована стратегічна робоча група з провідних фахівців ДБ. Відправною точкою є попереднє бачення майбутнього ДБ, тобто має бути окреслено вектор розвитку установи. Для формування такого бачення має бути опрацьовано інформацію про вплив на діяльність книгозбірні внутрішнього і зовнішнього середовища. Така інформація подається в систематизованому і несистематизованому вигляді.

До систематизованої інформації належать річні звіти ДБ, також це можуть бути і інші звіти, що стосуються діяльності ДБ, це буде інформація про внутрішнє середовища. Що зовнішнього середовища, то прикладами систематизованої інформації можуть бути результати проведених досліджень, як наприклад дослідження ставлення мешканців м. Тернополя (відповідно вікової категорії) до користування послугами ДБ, або ж результати дослідження настроїв потенційних користувачів ДБ щодо допомоги у навчанні. А слід зазначити, що потенційними користувачами ДБ є мешканці м. Тернопіль та навколишніх населених пунктів дошкільного і шкільного віку, а якщо брати до уваги ЕР ДБ, то коло потенційних користувачів електронними ресурсами є необмеженим, звісно з врахуванням вікової категорії.

Також систематизованою інформацією про зовнішнє середовище будуть статистичні та аналітичні дані щодо демографічних, економічних, соціальних та інших показників розвитку як Тернопільської області, так і країни в цілому.

ДБ слід чітко визначитись з цільовими групами, бо слід розуміти, що діяльність бібліотеки орієнтована на доволі значну аудиторію, дітей віком орієнтовано від 5 і до 17-18 років, які мають різні запити і різні потреби, це можуть бути школярі, які користуються послугами бібліотеки здебільшого для навчання, де можуть бути діти дошкільного віку, яким дитяча література. Під кожен цільову групу має бути розроблено комплекс заходів для максимально якісного задоволення їх потреб. Для цього слід чітко визначити можливості ДБ, як теперішній стан таких можливостей, так і прогностичний, до того ж слід розуміти, що прогноз слід будувати за оптимістичним, реалістичним і песимістичним сценаріями, тобто у нас має бути план А, Б, В. для всього цього використовують

спеціальний інструмент, що дає можливість оцінити ресурси ДБ: матеріальні, фінансові, потенціал персоналу бібліотеки, інформаційні, технічні й технологічні та інше. Для сучасної ДБ основу для формування більшості бібліотечних продуктів і послуг становлять інформаційні ресурси. Здатність управляти ними формує ефективність основних процесів бібліотеки [37].

Комп'ютерне обладнання ДБ є сучасним, бібліотека не так давно було доукомплектована ПК для користувачів, також ДБ оснащена і багатьма іншими видами обладнання, основним призначенням якого є робота користувачів з ЕР ДБ. Також важливим показником є автоматизація робочого місця бібліотекаря. Констатуємо, що на сьогоднішній день робочі місця бібліотекарів ДБ автоматизовано відповідно до потреб бібліотеки, що дозволяє якісно виконувати посадові обов'язки. Також важливим показником є аналіз стану організації локальних мереж. Комп'ютерний парк та комунікації в ДБ відповідають запитам ДБ, але тим не менше у зв'язку з динамічним розвитком технологій це питання потребує постійного доопрацювання, обладнання доволі стрімко морально застаріває, тому потребує регулярної модернізації чи повного оновлення. ДБ надає можливість користувачам безоплатного цілодобового користування Інтернет. ДБ на перспективу планує збільшити швидкість передачі даних. Також у ДБ створено власний web-сервер на якому представлено повну інформацію про ресурси і послуги бібліотеки. ДБ також має власний ЕК, пошукову систему, також функціонує зведена пошукова система для ДБ нашої області. Попри значні конкурентні переваги ДБ запити споживачів постійно змінюються, зростають вимоги до технічного забезпечення, тому ДБ потрібно систематично досліджувати зміну споживчих настроїв та технологічні можливості ринку бібліотечних послуг.

Пропонуємо для зміцнення конкурентних позицій ДБ в стратегічній перспективі реалізувати такі заходи:

1. Аналіз поточної ситуації на ринку бібліотечних послуг (SWOT-аналіз):
 - визначення сильних і слабких сторін в діяльності ДБ, ринкових загроз та можливостей розвитку;

- врахування отриманих результатів аналізу при моделюванні стратегії управління бібліотечно-інформаційним простором (БІР).

2. Визначення стратегічних цілей управління БІР:

- формування чітких, досяжних і вимірюваних цілей розвитку для ДБ з урахуванням актуальних на сьогодні і прогнозних потреб користувачів та соціокультурних особливостей регіону.

3. Планування дій:

- формування стратегічних планів дій різного терміну дії (коротко-, середньо- і довгострокових);

- визначення конкретних ініціатив та реалістичних проєктів, орієнтованих на досягнення визначених цілей.

4. Залучення стейкхолдерів (зацікавлених сторін):

- ефективна взаємодія з громадськістю та цільовими аудиторіями ДБ;

- залучення працівників бібліотеки, користувачів та представників широкої громадськості до розроблення стратегії управління БІР ДБ;

- організація ділового партнерства з зарубіжними бібліотеками для дітей.

5. Технологічна модернізація:

- впровадження в роботу ДБ сучасних технологій для покращення доступу до продуктів, послуг і сервісів ДБ;

- удосконалення е-каталогів, онлайн-сервісів та інших нововведень.

6. Навчання та розвиток кадрів:

- забезпечення безперервного та якісного навчання бібліотекарів, підвищення якості цифрової грамотності.

7. Моніторинг та оцінювання:

- систематичне проведення моніторингу, проведення різноманітних досліджень потреб та побажань користувачів та потенційних користувачів; дослідження рівня попиту на продукти і послуги ДБ; визначення рейтингу ДБ;

- за необхідності коригування розроблених стратегічних планів;

- впровадження чіткої системи оцінювання якості обслуговування користувачів ДБ.

8. Гнучкість та адаптація:

- здатність вносити корективи до кроків реалізації стратегії відповідно до змін внутрішнього і зовнішнього середовища;

- гнучкість у пошуку альтернативних варіантів вирішення поставлених завдань.

Для забезпечення ефективної діяльності ДБ в стратегічній перспективі необхідно систематично, а по факту безперервно відстежувати всі технологічні новинки на ринку бібліотечних послуг. окрім того, слід пам'ятати, що сучасна бібліотека сильно відрізняється від традиційної, основним якої було накопичення БФ та обслуговування читачів. Сучасна бібліотека в першу чергу має бути простором для саморозвитку та корисного дозвілля. Лише читанням книг вже мало кого можна зацікавити. Користувачі бібліотеки мають бути чітко сегментовані, адже ми маємо справу з дуже різними читачами, відповідно у них і дуже різні потреби щодо бібліотечних послуг.

Користуватися послугами ДБ має бути насамперед корисно, пізнавально, комфортно. Бібліотека повинна також орієнтувати свою роботу на прищеплення дітям і юнацтву самоповаги, впевненості в собі, поваги до старших та патріотичне виховання, дітей потрібно вчити з малечку любити і цінувати рідний край, бажати його розвитку і процвітання.

Висновки до розділу 2

Тернопільська бібліотека №2 для дітей – це позашкільна установа, що має культурно-освітнє, науково-інформаційне, довідково-бібліографічне, консультативне та дозвілєве спрямування. Досліджувана ДБ надає бібліотечно-інформаційні послуги дітям дошкільного і шкільного віку, виступає організатором дитячого читання.

Досліджувана ДБ, як провідний заклад культури Тернопільщини виконує науково-методичну та координаційну функції бібліотечного центру для всіх ДБ області з питань бібліотечного обслуговування дітей та підлітків.

На початок 2021 р. кількість читачів, яких обслуговувала ДБ, становила 5 715 осіб.

Обслуговування користувачів за різними віковими групами здійснюється на двох абонементях, у відділах читальну зал, секторах інформаційних технологій та ЕР, секторах естетичного виховання, краєзнавства та літератури іноземними мовами.

ДБ відкрита до активної співпраці з міжнародними партнерами (посольства, міжнародні фонди, міжнародні організації), завдяки такій співпраці у 2001 р. було модернізовано структуру бібліотеки, впроваджено нові ІКТ, відкрито Інтернет-центр.

Станом на початок 2021 р. в ДБ працювало 44 працівника, з них 33 безпосередньо бібліотечні працівники.

Робота ДБ реалізується у тісній співпраці з органами місцевої влади, зокрема з Тернопільською обласною державною адміністрацією, закладами освіти, органами місцевого самоврядування, іншими бібліотеками, театрами, музеями, видавництвами, громадськими організаціями.

До основних послуг, які ДБ пропонує своїм користувачам належать:

- можливість за допомогою довідково-бібліографічного апарату на безоплатній основі (за виключенням комерційних баз даних) отримувати інформацію про БФ;

- при пошуку та відборі інформації отримувати безоплатну консультацію фахівця бібліотеки;

- отримувати для тимчасового користування документи, що містяться в фондах БФ, на безоплатній основі (за виключенням документів, що ДБ надбала за кошти від власної господарської діяльності);

- користуватись міжбібліотечним фондом для отримання документів або їх копій;

- отримувати інформації з інших бібліотек через Інтернет;

- для роботи в ДБ використовувати власні ноутбуки та інші гаджети;

- бути учасником масових заходів, що проводить ДБ;

- користуватись іншими послугами, які надає ДБ, в тому числі на комерційній основі;

- для користувачів, які мають вади зору, передбачено можливість отримання документів, що розміщені на спеціальних носіях інформації.

Стратегічна ідея розвитку ДБ в довготривалій перспективі полягає, на наш погляд, у формуванні концепції просторової моделі бібліотеки.

Для забезпечення ефективної діяльності ДБ в стратегічній перспективі необхідно систематично, а по факту безперервно відстежувати всі технологічні новинки на ринку бібліотечних послуг. окрім того, слід пам'ятати, що сучасна бібліотека сильно відрізняється від традиційної, основним якої було накопичення БФ та обслуговування читачів. Сучасна бібліотека в першу чергу має бути простором для саморозвитку та корисного дозвілля. Лише читанням книг вже мало кого можна зацікавити. Користувачі бібліотеки мають бути чітко сегментовані, адже ми маємо справу з дуже різними читачами, відповідно у них і дуже різні потреби щодо бібліотечних послуг.

Користуватися послугами ДБ має бути насамперед корисно, пізнавально, комфортно. Бібліотека повинна також орієнтувати свою роботу на прищеплення дітям і юнацтву самоповаги, впевненості в собі, поваги до старших та патріотичне виховання, дітей потрібно вчити з малечку любити і цінувати рідний край, бажати його розвитку і процвітання.

РОЗДІЛ 3 БЕЗПЕКА ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ, ОСНОВИ ОХОРОНИ ПРАЦІ

3.1. Безпека життєдіяльності

Вимоги пожежної безпеки в приміщеннях ДБ

Усі працівники ДБ під час прийняття на роботу повинні проходити протипожежний інструктаж та перевірку знань з питань пожежної безпеки.

Будь-яке перепланування, зміну функціонального призначення приміщень бібліотеки потрібно здійснювати лише за наявності проєктної документації, яка пройшла попередню експертизу на відповідність нормативним актам з питань пожежної безпеки з позитивним результатом в органах державного пожежного нагляду.

Приміщення бібліотеки має бути забезпечене відповідними знаками безпеки. Меблі та обладнання бібліотеки мають розміщуватись так, щоб забезпечити вільний прохід до виходу з приміщення (завширшки не менше ніж 1,0 м). вихід слід утримувати вільним, нічим не захаращувати.

У міру накопичення легкозаймистих відходів (використаного паперу тощо), а також після закінчення роботи їх слід прибрати у спеціально відведені сміттєзбірники.

Документи, папір та інші горючі матеріали слід зберігати на відстані:

- від електрощитів, електрокабелів, проводів – не менше ніж 1,0 м;
- від світильників – 0,25 м;
- від приладів опалення – 0,25 м.

Відстань від ламп до стелажів має бути не менше 0,5 м.

Відстань між стаціонарними стелажими та шафами має відповідати таким нормам:

- між рядами стелажів і шаф (головний прохід) – не менше ніж 1,2м;
- між стелажими (прохід) – не менше ніж 0,8 м;
- між зовнішньою стіною будівлі та стелажими (шафами), паралельними стінами – не менше ніж 0,8 м;

- між стіною та нижньою полицею стелажа чи шафи – не менше ніж 0,2 м, у цокольних приміщеннях – не менше ніж 0,3 м;

- між стелажми та приладами опалювальної системи – не менше ніж 1,1 м.

Ширина проходів між стелажми з висувними шухлядами, сейфами тощо повинна відповідати особливостям цього обладнання.

Електроприлади та апаратура мають експлуатуватися лише у справному стані. У разі пошкоджень вимикачів, розеток та інших електроприладів слід негайно вимкнути їх і вжити необхідних заходів щодо приведення до пожежебезпечного стану [44].

У приміщеннях бібліотеки забороняється:

- улаштовувати тимчасові електромережі;
- користуватися електронагрівальними приладами (кип'ятильниками, чайниками, плитками, камінами тощо), крім спеціально призначених і обладнаних для цього приміщень;
- залишати без нагляду ввімкнені в електромережу кондиціонери, комп'ютери тощо, порушувати правила експлуатації електроприладів;
- захарашувати шляхи виходу меблями, обладнанням, різними матеріалами, навіть якщо вони не зменшують нормативу ширини;
- користуватися газовими паяльниками, паяльними лампами або будь-якими іншими приладами, що створюють відкрите полум'я;
- залишати без нагляду підключене до електромережі електрообладнання;
- палити.

Після закінчення роботи в приміщенні бібліотеки слід оглянути приміщення на предмет відсутності порушень, що можуть призвести до випадку пожежі.

При виявленні несправності устаткування розміщеного в приміщенні бібліотеки, його необхідно відключити від електромережі і викликати фахівця з обслуговування апаратури.

При короткому замиканні, обриві систем водопостачання, опалення і вентиляції, що перешкоджають нормальному продовженню роботи, необхідно припинити роботу до ліквідації аварії.

3.2. Основи охорони праці

Динамічний розвиток сучасного інформаційного середовища має значний вплив на діяльність ДБ. В таких умовах потребують уваги проблеми організації професійно-діяльнісного середовища ДБ та управління ними, зокрема питання безпеки життєдіяльності.

Нині сфера охорони праці перебуває на етапі значних перетворень. Паралельно з традиційними формами та методами управління набувають поширення нові моделі й принципи управлінням безпекою, зокрема концепція щодо менеджменту гігієни та безпеки праці, що базується на міжнародно визнаних стандартах і рекомендаціях.

До нормативно-правових актів, які регулюють бібліотечну діяльність в Україні, належать: міжнародні акти, ратифіковані Україною; Конституція України; закони України; підзаконні акти (укази Президента України, постанови та розпорядження КМУ, міжгалузеві й галузеві документи); локальна бібліотечна організаційно-правова, рекомендаційна та нормативно-технологічна документація (бібліотечні статuti, колективні договори, положення, інструкції, правила, переліки, накази тощо).

Основоположним документом з охорони праці в Україні є Конституція, ухвалена 28 червня 1996 р. Ст. 3 визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. Гарантування дотримання прав і свобод людини є головним обов'язком держави та становить зміст і спрямованість її діяльності.

Важливим напрямом розвитку нормативно-правового забезпечення бібліотечної діяльності є законодавче закріплення положень, що визначають статус бібліотекарів як однієї з основних ланок інформаційного простору.

Сучасні бібліотечні системи організовано в такий спосіб, що їх використання провокує інформаційний стрес, який призводить до стану невизначеності, сумнівів, збентеженості та розгубленості, а робота з електронними документами й засобами

доступу до них створює для персоналу бібліотек нове коло проблем соціального, технологічного, фізіологічного та психологічного характеру. Ці чинники свідчать, що врегулювання трудових відносин у бібліотечних установах слід розглядати, відштовхуючись насамперед від психофізіологічної класифікації бібліотечної діяльності, від тих реальних психологічних навантажень, які щоденно витримують бібліотечні працівники. Інакше кажучи, вкрай важливо, щоб у сучасному бібліотечному законодавстві було віддзеркалено морально-психологічні, психофізіологічні аспекти професійної діяльності бібліотекарів, адже ці чинники суттєво впливають на їхню працездатність, самопочуття та здоров'я.

Окремої уваги варті документи, що регулюють санітарно-гігієнічні норми, стандарти бібліотечної діяльності, гарантують соціальний захист працівників. Ці питання набувають особливої актуальності через широке застосування в бібліотечних установах електронної та копіювально-множильної техніки. У цьому контексті подальшого вдосконалення потребують: Правила охорони праці для працівників бібліотек; Порядок проведення медичних оглядів працівників певних категорій; Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин та інші документи.

Інноваційну діяльність у сфері соціального захисту має бути спрямовано на постійне вдосконалення та розвиток нормативної бази, що сприятиме виявленню та нейтралізації негативних чинників бібліотечної праці. Зокрема, ґрунтовнішого впорядкування потребують умови праці операторів копіювально-множильної техніки, а також співробітників, які проводять реставрацію та консервацію документів. Ймовірно, саме ці види діяльності потрібно внести до переліку професій зі шкідливими умовами праці.

План заходів із профілактики та зниження травматизму в бібліотечній галузі може бути таким:

1. Регулярне спостереження за умовами праці.
2. Постійний моніторинг стану здоров'я працівників (попередні та періодичні медогляди, групи диспансерного нагляду, цільові медогляди).

3. Систематичне інформування працівників про наявний ризик порушення здоров'я, заходи його захисту й профілактики.

4. Пропаганда здорового способу життя (боротьба зі шкідливими звичками, фізкультура та інші заходи оздоровлення).

До пріоритетних напрямів діяльності, які доцільно відобразити в зазначеному Плані, належать такі:

1) постійне поліпшення умов праці, доведення їх до показників, близьких до нормативних;

2) зменшення професійного ризику до реально прийнятних рівнів;

3) формування в колективах корпоративної й поведінкової культури, дотримання принципу: працювати безпечно важливіше, ніж працювати вигідно чи продуктивно;

4) здійснення соціальних заходів, у тому числі соціальне страхування працівників від професійних захворювань, санітарно-побутового та лікувально-профілактичного обслуговування;

5) виділення необхідних фінансів і теріальних ресурсів з метою охорони праці.

Одним із найважливіших аспектів, від якого залежить безпека в організації та без якого неможливе життя будь-якого колективу, є управління конфліктами. Зіткнення в колективі, особливо бібліотечному, де працюють переважно жінки, відбуваються через особливості психоемоційного стану колег. Найчастіше причиною непорозумінь стають не інформаційні та структурні чинники, а відносини працівників та їхня поведінка.

Створення сприятливого психологічного клімату в колективі є одним із найголовніших завдань профілактики конфліктів. На рівні бібліотеки методами стрес-менеджменту мають бути такі: підтримка з боку колективу, заняття з профілактики стресу й управління ним, навчання співробітників методикам релаксації, доцільно також створити куточок відпочинку для психологічного розвантаження бібліотечних працівників.

Висновки до розділу 3

При роботі в бібліотеці, як персоналу, так і користувачам, слід дотримуватись встановлених правил безпеки. Насамперед інструкції з безпеки життєдіяльності персоналу та користувачів під час знаходження в бібліотеці.

Модернізація бібліотечної діяльності в умовах подальшого розвитку інформаційного суспільства потребує проведення спеціальних досліджень і розроблення комплексу нормативно-правових документів для створення безпечних умов праці. Сучасний стан бібліотечно-інформаційної сфери характеризується неналежним матеріально-фінансовим забезпеченням, зростанням інформаційного та інтелектуального навантаження та конфліктогенності в трудових колективах; суттєвий негативний вплив здійснюють психо-фізіологічні та соціально-психологічні чинники, що значно погіршує умови праці. Аналіз нормативно-правових документів із питань охорони праці свідчить, що увагу фахівців насамперед спрямовано на розроблення нормативних документів щодо інженерно-технічного персоналу, а проблеми, безпосередньо пов'язані з бібліотечними процесами й технологіями, з погляду охорони бібліотечної праці належним чином не розроблено. Саме тому менеджмент безпеки та правове підґрунтя безпеки бібліотечної діяльності в Україні є актуальним та своєчасним питанням. Розширення кола заходів щодо створення належних умов праці та відпочинку, зменшення фізичного й інформаційного навантаження та напруження стали б значним поштовхом для забезпечення й реалізації конституційного права працівників бібліотек України на здорову й безпечну діяльність.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота бакалавра на тему «Соціокомунікаційна діяльність бібліотеки для дітей» виконана на прикладі бібліотеки №2 для дітей м. Тернополя.

У першому розділі кваліфікаційної роботи опрацьовано теоретико-методичні засади соціокомунікаційної діяльності бібліотеки для дітей. Здійснено історіографічний огляд діяльності дитячих бібліотек в Україні. Подано характеристику сучасних процесів трансформації та розширення функцій дитячих бібліотек. Досліджено сучасні підходи до управління бібліотекою для дітей в соціокомунікаційному аспекті.

Аналітичний розділ кваліфікаційного дослідження присвячено опрацюванню практичних аспектів розвитку соціокомунікаційної діяльності бібліотеки для дітей. Подано загальну характеристику діяльності Тернопільської бібліотеки №2 для дітей. Здійснено аналіз соціокомунікаційної діяльності досліджуваної установи. Розроблено комплекс рекомендації щодо підвищення ефективності соціокомунікаційної діяльності досліджуваної установи.

За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

В Україні бібліотечна справа зародилась ще за часів правління Ярослава Мудрого (1019-1054 рр.), при його дворі перекладалися книги, які він привозив з Болгарії та Греції. Ярослав Мудрий став засновником першої державної бібліотеки, її було розміщено на території Софійського собору.

В Україні бібліотеки з'явилися у другий половині XIX ст., тобто співпало в часі з розвитком бібліотечної справи в Європі. В публікаціях того часу можна знайти підтвердження, що бібліотеки створювалися як осередок освіти і культури. На сучасному етапі розвитку дитячі бібліотеки визначено центром духовного і культурного розвитку.

Характерними ознаками формування бібліотечного фонду для дітей у 2014-2016 рр. були нерівномірність виділених коштів на поповнення фонду як у розрізі країни, так і у розрізі певних регіонів. Також характерними ознаками того часу були незначні надходження до бібліотечних фондів через брак фінансування,

диспропорції надходжень і вибуття, що, відповідно загострило питання зменшення бібліотечних фондів.

Більшість дитячих бібліотек того часу, як і в попередні періоди, не мали належного мінімуму фінансування, що забезпечив би придбання нових книг та передплату періодики. Процес поповнення бібліотечних фондів був фрагментарним і безсистемним, за повної відсутності міжрегіональної і міжвідомчої координації.

Протягом досліджуваного періоду дитячі бібліотеки отримували книги, що не відповідали програмі «Українська книга». До бібліотечних фондів здебільшого надходили видання, що закуповувались або видавались у межах державних програм. За програмою «Українська книга» за 2014-2016 рр. було видано майже 500 видань, з них майже 100 видань – для дитячих бібліотек.

За період 2015-2016 рр. частка літератури, виданої чи закупленої відповідно до державних програм, серед нових надходжень до бібліотечних фондів була доволі значною, особливо у 2016 р. Так, навіть до Національної бібліотеки України (НБУ) для дітей, в якій основним джерелом надходжень були обов'язкові примірники, надходження книг за державними програмами становило третину всіх надходжень.

Значна увага приділялась читацьким потребам дітей з особливими потребами. Так у досліджуваній період лише через обмінний фонд Національної бібліотеки України серед обласних дитячих бібліотек розповсюджено 135 примірників книг шрифтом Брайля.

Період 2010-2020 рр. – позначився в діяльності бібліотек як перехід на інформаційно-комунікаційні технології, що дозволило забезпечити модернізацію бібліотечних процесів, створити сучасні алгоритми автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи.

На сучасному етапі розвитку під активним впливом соціальних, культурних, політичних і технологічних факторів, дитячі бібліотеки розвинули наступні соціокомунікаційні функції: культурно-просвітницька; виховна; наставницька; інформативна; освітня; меморіальна; комунікативна; дозвіллєва.

Інтенсивний розвиток цифрових технологій і пов'язане з ним активне впровадження електронних засобів носіїв інформації кардинально змінили вектор читання, змістивши його на отримання відомостей. Змінилось також і тлумачення самого терміну «читання», тепер він визначає спосіб отримання інформації, що міститься в тексті. Тим не менше зберігається основне призначення читання – давати дітям знання.

Перспективними і затребуваними напрямками діяльності дитячих бібліотек є наступні: формування та розширення онлайн форм робіт; впровадження проєктної діяльності; трансформація професійної свідомості; отримання належного рівня компетентності відповідно до вимог часу.

Тернопільська бібліотека №2 для дітей – це позашкільна установа, що має культурно-освітнє, науково-інформаційне, довідково-бібліографічне, консультативне та дозвілсьве спрямування. Досліджувана дитяча бібліотека надає бібліотечно-інформаційні послуги дітям дошкільного і шкільного віку, виступає організатором дитячого читання.

Досліджувана установа, як провідний заклад культури Тернопільщини виконує науково-методичну та координаційну функції бібліотечного центру для всіх дитячих бібліотек області з питань бібліотечного обслуговування дітей та підлітків. На початок 2021 р. кількість читачів, яких обслуговувала досліджувана бібліотека, становила 5 715 осіб.

Обслуговування користувачів за різними віковими групами здійснюється на двох абонементях, у відділах читальну зал, секторах інформаційних технологій та ЕР, секторах естетичного виховання, краєзнавства та літератури іноземними мовами.

Книгозбірня відкрита до активної співпраці з міжнародними партнерами (посольства, міжнародні фонди, міжнародні організації), завдяки такій співпраці у 2001 р. було модернізовано структуру бібліотеки, впроваджено нові інформаційно-комунікаційні технології, відкрито Інтернет-центр.

Станом на початок 2021 р. в бібліотеці працювало 44 працівника, з них 33 безпосередньо бібліотечні працівники.

Робота дитячої бібліотеки реалізується у тісній співпраці з органами місцевої влади, зокрема з Тернопільською обласною державною адміністрацією, закладами освіти, органами місцевого самоврядування, іншими бібліотеками, театрами, музеями, видавництвами, громадськими організаціями.

До основних послуг, які книгозбірня пропонує своїм користувачам належать:

- можливість за допомогою довідково-бібліографічного апарату на безоплатній основі (за виключенням комерційних баз даних) отримувати інформацію про бібліотечні фонди;

- при пошуку та відборі інформації отримувати безоплатну консультацію фахівця бібліотеки;

- отримувати для тимчасового користування документи, що містяться в фондах бібліотеки, на безоплатній основі (за виключенням документів, що бібліотека надбала за кошти від власної господарської діяльності);

- користуватись міжбібліотечним фондом для отримання документів або їх копій;

- отримувати інформації з інших бібліотек через Інтернет;

- для роботи в бібліотеці дозволено використовувати власні ноутбуки та інші гаджети;

- бути учасником масових заходів, що проводить книгозбірня;

- користуватись іншими послугами, які надає бібліотека, в тому числі на комерційній основі;

- для користувачів, які мають вади зору, передбачено можливість отримання документів, що розміщені на спеціальних носіях інформації.

Стратегічна ідея розвитку Тернопільської дитячої бібліотеки №2 в довготривалій перспективі полягає, на наш погляд, у формуванні концепції просторової моделі бібліотеки.

Для забезпечення ефективної діяльності книгозбірні в стратегічній перспективі необхідно систематично, а по факту безперервно відстежувати всі технологічні новинки на ринку бібліотечних послуг. окрім того, слід пам'ятати, що сучасна бібліотека сильно відрізняється від традиційної, основним якої було

накопичення бібліотечних фондів та обслуговування читачів. Сучасна бібліотека в першу чергу має бути простором для саморозвитку та корисного дозвілля. Лише читанням книг вже мало кого можна зацікавити. Користувачі бібліотеки мають бути чітко сегментовані, адже ми маємо справу з дуже різними читачами, відповідно у них і дуже різні потреби щодо бібліотечних послуг.

Користуватися послугами бібліотеки має бути насамперед корисно, пізнавально, комфортно. Бібліотека повинна також орієнтувати свою роботу на прищеплення дітям і юнацтву самоповаги, впевненості в собі, поваги до старших та патріотичне виховання, дітей потрібно вчити з малечку любити і цінувати рідний край, бажати його розвитку і процвітання.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кузьменко О.І., Загуменна В.В. Трансформація та розширення функцій бібліотек у сучасному цифровому просторі. *Бібліотекарство. Документознавство. Інформологія*. 2021. №3. С. 38-44. DOI 10.32461/2409-9805.3.2021.244715
2. Бородіна Г.Г., Прус Л.М. Роль та значення Вінницької обласної бібліотеки для дітей ім. І.Я. Франка в соціокультурному просторі регіону. *Молодий вчений*. 2019. № 9 (73). DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-9-73-62>
3. Історія розвитку бібліотек України для дітей (кінець XIX- XX ст.): монографія / Нац. бібліотека України для дітей; А.І. Гордієнко, А.С. Кобзаренко (керівники авт. колективу), наук.ред. Л.П. Каліберда, Н.О. Новікова. К.: Видавництво Ліра-К, 2017. 592с.
4. Гумен Ю., Крисевич М. Інформаційно-комунікаційна діяльність дитячої бібліотеки. Матеріали VI Міжнар. наук. конф. «Воєнні конфлікти та техногенні катастрофи: історичні та психологічні наслідки», 23-24 кві April, 2026. Т.: ФОП Осадца Ю. В, 2026. С. 100-101. URL: <https://elartu.tntu.edu.ua/handle/lib/52063>
5. Аналітичний огляд діяльності бібліотек України для дітей у 2014-2016 роках / Нац. б-ка України для дітей. Київ, 2017. 164 с.
6. Бібліотека і діти: сучасне бачення якісного обслуговування : матеріали обласної творчої лабораторії / Миколаївська обласна бібліотека для дітей; уклад. Г.В. Головченко. Миколаїв, 2020.
7. Джей Джи. Історія виникнення бібліотек. URL: <https://dovidka.biz.ua/istoriia-vynyknennia-bibliotek/> (дата звернення: 05.02.2026)
8. Дитячі бібліотеки України: історіографічне дослідження. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/culture/10492/> (дата звернення: 07.02.2026)
9. Кравець Л.О. Еволюція функцій бібліотек в умовах суспільних трансформацій. Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа. К.: 2025. 224 с. URL: https://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/2025/04/Kravec_Dysertacziya_SAJT.pdf (дата звернення: 09.02.2026)

10. Давидова І. О. Управління системними трансформаціями бібліотек: до питання наукової організації управління. *Вісник Харківської державної академії культури*. 2014. Вип. 45. С. 78–84.
11. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 27.01.1995р. № 32/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/95-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 09.02.2026)
12. Кудлай В.О. Розвиток бібліотечної справи в Україні: теоретичні, нормативні та змістові засади. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: філософія, культурологія, соціологія*. 2013. Вип. 5. С. 37-47.
13. Попович Н.Ф., Семенчук В.В. Особливості роботи з дітьми-читачами у дитячих бібліотеках. Міжнародний науковий журнал «Освіта і на наука». 2023. Вип. 2 (35). URL: <https://msu.edu.ua/educationandscience/wp-content/uploads/2024/04/Особливості-роботи-з-дітьми-читачами-у-дитячих-бібліотеках.pdf> (дата звернення: 15.02.2026)
14. Ніколаєнко Н. Ефективне управління сучасною бібліотекою в умовах структурно-функціональних змін. *Вісник книжкової палати*. 2014. № 12. С. 20-23.
15. Биркович Т.І. Особливості управління бібліотекою як соціальним інститутом: соціокультурні аспекти. *Вісник НАККіМ. Культурологія*. 2025. № 2. С. 11-18. DOI 10.32461/2226-3209.2.2025.338810
16. Баліка Л. М. Педагогічні основи роботи шкільних бібліотек щодо розвитку у учнів інтересу до читання. *Інноватика у вихованні*. 2017. Вип. 6. С. 225–236.
17. Попович Н. Ф., Бондарева Д.-Т. О. Функції дитячих бібліотек у розвитку дітей дошкільного віку. *Актуальні проблеми навчання і виховання в умовах інтеграційних процесів в освітньому та науковому просторі: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції, 25 жовтня 2018 р. Мукачево, 2018. С. 56–59.*
18. Попович Н. Ф. Роль дитячих бібліотек у розвитку читацької самостійності дітей молодшого шкільного віку. *Міжнародний науковий журнал «Освіта і наука»*. Мукачево- Ченстохова, 2018. Вип. 24(1). С. 164–170.

19. Попович Н. Ф., Семенчук В. В. Специфіка роботи з дітьми молодшого шкільного віку у дитячих бібліотеках. *Бібліопсихологія, бібліопедагогіка, бібліографістика, бібліотерапія в освіті: теорія і практика*: збірник тез доповідей III Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції, м. Мукачєво, 27 жовтня 2023 р. Мукачєво: МДУ, 2023. С. 67–69.
20. Жайворонок Т.А. Формат діяльності дитячих бібліотек в умовах, що швидко змінюються: нові виклики і перспективні напрями. URL: <https://mykoodb.org.ua/wp-content/uploads/2021/09/lab2020.pdf> (дата звернення 20.02.2026)
21. Антоненко І., Баркова О. Електронні ресурси як об'єкт каталогізації: історія питання, термінологія, форматне забезпечення. *Бібліотечний вісник*. 2004. № 2. С. 11–22. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bv_2004_2_5 (дата звернення: 22.02.2026)
22. Пальчук В. Сучасні тенденції розвитку базових функцій інформаційно-аналітичних підрозділів бібліотек. *Наукові праці Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського*. Київ. 2013. Вип. 36. С. 489-502.
23. Гранчак Т. Концептуальна модель гнучкої бібліотеки. *Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук*. 2020. Вип. 6. С. 10-23.
24. Луганська обласна універсальна наукова бібліотека: URL: <https://www.library.lg.ua/uk> (дата звернення: 26.02.2026)
25. Кузьменко О. І., Загуменна В. В. Бібліотека як соціокультурний публічний простір: трансформаційні зміни. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2020. № 4. С. 24–31.
26. Добровольська В. В., Чередник Л. А. Інноваційна діяльність бібліотек в умовах цифрового суспільства. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 1. С. 5-11.
27. Бондаренко О.М. Деякі аспекти вдосконалення системи управління бібліотекою. URL: <https://ena.lpnu.ua/bitstreams/4607b414-f57f-4bc5-a9ac-e0a0f560996e/download> (дата звернення: 02.03.2026)

28. Ржеуський А. В., Кунанець Н. Е. Роль бібліотеки як соціального інституту в розвитку інформаційної безпеки. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2023. № 3. С. 5-12.
29. Великосельська О.М. Наукова бібліотека в інформаційному суспільстві. *Бібліотека в освітньому просторі. Інформаційне суспільство. Формування інформаційної культури: інформ. бюл. для працівників бібліотек ВНЗ III–IV рівнів акредитації державної форми власності Хмельницької області*. Хмельницький: ХНУ, 2011. № 11. 68 с.
30. Poberezhna, T. I. (2023). Transformation of the Activities of Public Libraries of Podillia under Martial Law. *Library Science. Documentation Science. Informology*, 4, 56–62
31. KOHA. URL: <https://koha-community.org/> (дата звернення: 09.03.2026)
32. ALEPH. URL: <https://exlibrisgroup.com/products/aleph-integrated-library-system/> (дата звернення: 09.03.2026)
33. UniLib. URL: <http://unilib.com.ua/web/uk> (дата звернення: 09.03.2026)
34. Українська бібліотечна енциклопедія. URL: <https://ube.nlu.org.ua/article/Тернопільська%20обласна%20бібліотека%20для%20Одітей> (дата звернення: 13.04.2026)
35. Стратегічне управління процесно-орієнтованою бібліотекою. URL: <http://surl.li/oxsea> (дата звернення: 01.05.2026)
36. Бруї О. М. Збалансована система показників у стратегічному управлінні бібліотекою: дис. канд. наук із соц. комунікацій: 27.00.03. Національна академія наук України; Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. Київ, 2018. 283 с. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/28644/1/Bru_i_diss.pdf (дата звернення: 03.05.2026)
37. Рубан А. Формування та використання інформаційних ресурсів у бібліотеках України: огляд видань 2010-2014 років. *Вісник Книжкової палати*. 2016. No 1. С. 26-33. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/77241178.pdf> (дата звернення: 12.05.2026)

Додаток А

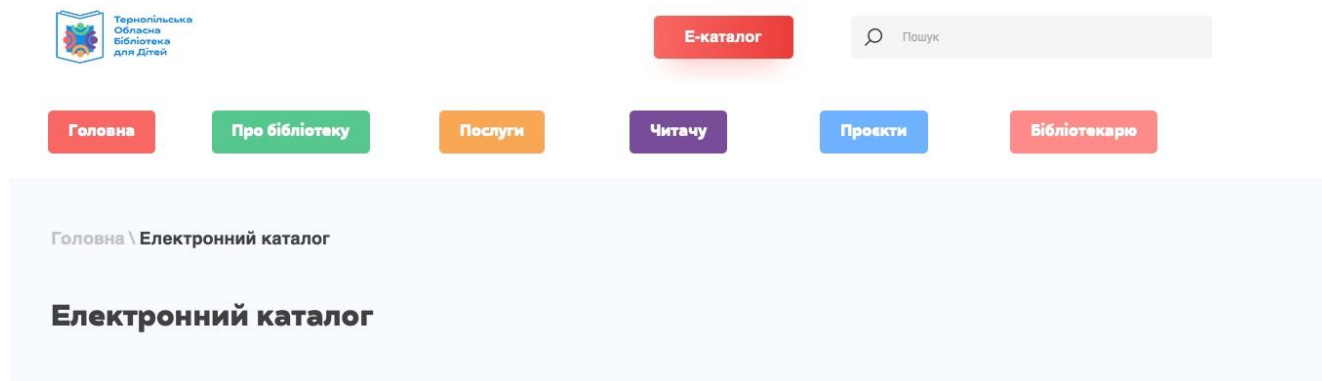

Рисунок. Електронний каталог Тернопільської обласної бібліотеки для дітей

Додаток Б

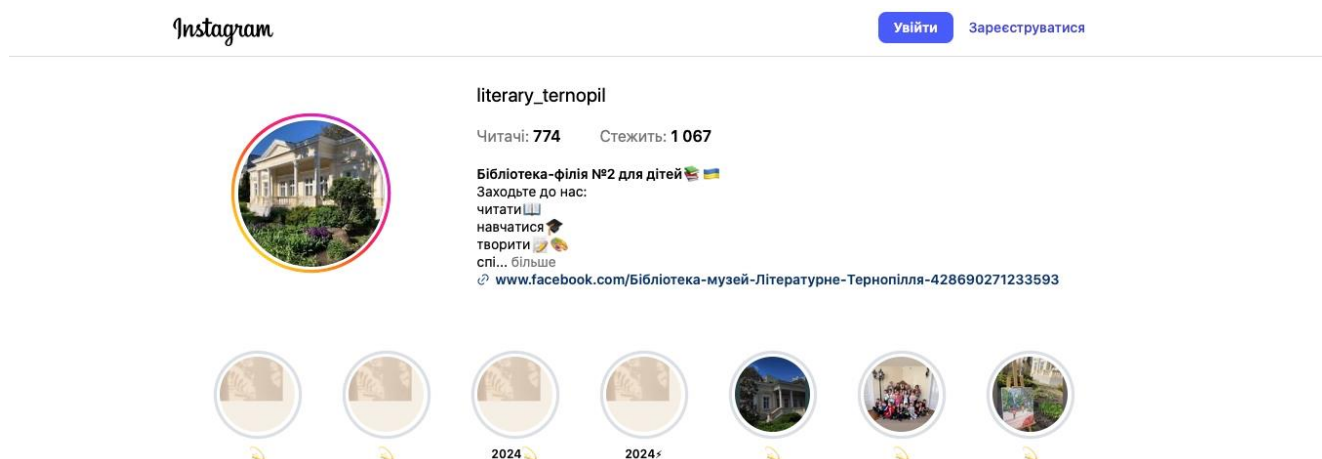

Рисунок. Сторінка бібліотеки-філії №2 для дітей в Instagram

довідка тернопілля .te.ua

НОВИНИ
ДОВІДКА
КАТАЛОГ
ЗНИЖКИ
КАРТА

В базі - 15224 організацій (25558 контактів) та 190503 квартирних абонентів

ШУКАТИ

шукати: в назвах в рубриках та описах в контактах всюди

ПОШУК: Бібліотека №2 для дітей Франка (0352) 224591 в місті Тернопіль ▾ і всюди ▾

Знайдено 1 організацій:

★ **Бібліотека №2 для дітей**

Повна назва: **Тернопільська міська бібліотека №2 для дітей**

Адреса: Тернопіль, **Франка, 21**

бібліотека: **(0352) 224591**

Розклад роботи: понеділок-субота: 10:00-18:00, без перерви
неділя: вихідний;

Контактна особа: Компанієць Г.В.

Рубрики: Бібліотеки

Фотогалерея:

Тернопільська міська бібліотека №2 для дітей, Тернопіль - товари, послуги, продукція

[Збільшити](#) [Зменшити](#) [Відкрити](#) [Закрити](#)
 регулювати більше зображення
 Показати на карті
 Маршрут

Зберегти та поділитись:

Повідомити про помилку / зміни

шукати фізичну особу: Бібліотека №2 для дітей Франка (0352) 224591 [всюди](#) ▾
 шукати інформацію на сайті: Бібліотека №2 для дітей Франка (0352) 224591

Рисунок- Офіційний сайт Тернопільської бібліотеки №2 для дітей